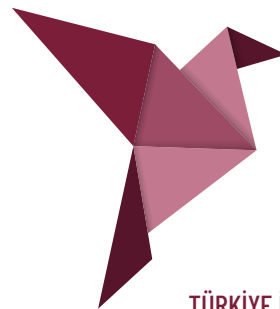

Mayıs 2026

TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARININ, DEMOKRASİNİN VE HUKUKUN
ÜSTÜNLÜĞÜNÜN ORTADAN KALDIRILIŞI (I)

Yargı Bağımsızlığı ve Mahkemelerin Kontrol Altına Alınması

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI DAVALARINA
DESTEK PROJESİ

TLSP

Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi (TLSP)

TLSP Türkiye’de demokratik gerileme ve iktidar tarafından devlet kurumlarının kontrol altına alınması ile bağlantılı sistematik insan hakları ihlallerine karşı çıkanları desteklemekte, bunu yargı bağımsızlığından sivil alanın daralmasına, terörle mücadele kanunlarının keyfi kullanımından eleştirel seslerin hedef alınmasına dek uzanan geniş bir yelpazede yapmaktadır. TLSP olarak, avukatlar, insan hakları savunucuları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar ile birlikte çalışıyor, stratejik insan hakları davalama çabalarını ilerletmek, hakları ihlal edilenler için etkili hukuk yollarının bulunmasını sağlamak ve bölgesel, uluslararası insan hakları mekanizmalarına katılımı güçlendirmek amacıyla hukuki uzmanlık, stratejik destek, işbirliği yapılabilecek alanlar ve uluslararası bağlantılar sunuyoruz. Hukukun üstünlüğünü savunmaya, temel hakları korumaya yönelik çabaları destekleyerek uzun vadeli demokratik dirençliliğe katkı sunmayı ve giderek daralan sivil alanlara rağmen kamusal ve hukuki eylem kanallarını açık tutmayı amaçlıyoruz. 2018 yılında kurulan TLSP’ye Middlesex Üniversitesi Hukuk Fakültesi ev sahipliği yapmaktadır.

Mayıs 2026

Table of Contents

Yönetici özeti	iv
Giriş	1
I. Türkiye'nin yargı bağımsızlığına saygı duyma ve onu güvence altına alma yükümlülüğü	4
1. Bölgesel ve uluslararası hukukta yargı bağımsızlığı	4
2. Yargı bağımsızlığının temel unsurları	6
2.1 Yargı kurulları	7
2.2 Yargı yönetimi	7
2.3 Dış baskılara karşı yeterli ve etkili güvencelerin varlığı	9
2.4 Bağımsızlık görünümü	10
2.5 Savcılık makamının bağımsızlığı	11
II. Türkiye'nin yargı sisteminin kontrol altına alınması	12
1. Hakimler ve Savcılar Kurulu	13
2. Yargı yönetimi	15
3. Dışarıdan gelen baskılara karşı güvenceler	18
4. Bağımsızlık görünümü	24
5. Savcılık makamının bağımsızlığı	26
6. Anayasa Mahkemesi	28
Sonuç	31

Yönetici özeti

Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi (TLSP) tarafından hazırlanan bu rapor, Türkiye yargısının Cumhurbaşkanı Erdoğan ve onunla ittifak içinde hareket eden güç ağıları tarafından sistematik olarak nasıl kontrol altına alındığını ortaya koymaktadır. Planlanmış bir araştırma serisinin parçası olan bu rapor, Cumhurbaşkanı Erdoğan iktidarı boyunca Türkiye’de insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün nasıl erozyona uğratıldığını belgeleyip çözümlemektedir.

Uluslararası ve bölgesel insan hakları hukuku kapsamında Türkiye, temel hakların korunması, kuvvetler ayrılığı ve kamu yetkisini kullananların hesap verebilirliği için vazgeçilmez bir ön koşul olan yargı bağımsızlığına saygı gösterme ve bu bağımsızlığı güvence altına alma yükümlülüğü taşır. Yargı bağımsızlığının temel unsurları arasında yargı kurullarına ilişkin standartlar, yargının idaresi, dış baskılara karşı güvenceler, yargı bağımsızlığı görünümü ve savcılık bağımsızlığı yer almaktadır. Sözü edilen unsurların her biri hem hukuken hem de uygulamada stratejik olarak baypas edilmiş; böylece AKP ile müttefiklerinin hem mahkemeleri hem de yargıyı kontrol etme gücüne kavuşması mümkün kılınmıştır.

Anayasada ve mevzuatlarda yapılan değişikliklerle yargının işleyişinden sorumlu organ olan Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) üzerindeki yürütme erki kontrolü arttırılmış; atamalar, terfiler, dava tevzi, tayinler, ihraçlar ve disiplin uygulaması yetkileri fiilen yürütme erkinin eline geçirilmiştir. HSK tarafından yerine getirilen yargı sisteminin idaresi yandaş hakim ve savcılarının stratejik pozisyonlara atanmasını kolaylaştırmak ve aynı zamanda hukuku tarafsız bir şekilde uygulayan yargı mensuplarını cezalandırmak amacıyla kullanılmış; bu durum bir korku ve biat iklimi yaratmıştır.

Dışardan gelen baskılara karşı getirilen güvenceler sistematik olarak hiçe sayılmış ya da baypas edilmiştir. 2016’daki darbe girişiminin ardından, 4000’den fazla hakim ve savcı, bireysel gerekçe gösterilmeksizin, yeterli bir adil yargılama süreci izlenmeden ve etkili bir yargı denetimi yapılmaksızın ihraç edilmiştir; bu durum, hakimlik ve savcılık teminatının ve adil yargılanma hakkına ilişkin güvencelerin açık bir ihlali niteliğindedir. Yargı mensuplarını keyfi soruşturmalarda tutuklamalardan koruyan usule dayalı dokunulmazlıklara ilişkin istisnalar alenen dayanaksız biçimlerde yeniden yorumlanmakta, bu durum yaygın tutuklama ve gözaltı uygulamalarına olanak vermektedir. Ceza hukukunun kötüye kullanılması, yargı yönetimi kapsamında hakim ve savcılara yönelik tedbirler uygulanması ve OHAL KHK’larıyla elde edilen yetkiler yoluyla yargı sistemi içinde ifade ve örgütlenme özgürlükleri bastırılmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan’ın cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye’nin yargı sistemi giderek daha taraflı bir görünüm sergiler olmuş, demokratik bir toplumda mahkemelerin halkta uyandırması gereken güven sarsılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ve müttefiklerinin çıkarlarına tehdit olarak algılanan kişilere karşı yürütülen yargılamalar arasında, cumhurbaşkanının söylemlerini yansıtan iddianameler ve mahkeme kararları, hukuka uygun fiillerin geriye yürür şekilde suç sayılması, somut deliller yerine gizli tanık ifadelerine dayanılması ve siyasi saiklerle yapılan gözaltı ve tutuklamalar bulunmaktadır. Son olarak; insan hakları ihlallerine karşı iç hukuktaki en yüksek başvuru merci olan Anayasa Mahkemesi’nin (AYM) bağımsızlığı ve etkililiği; siyasallaşmış atamalar, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve müttefiklerinin yararını insan haklarının korunmasının önünde tutan seçici dava yaklaşımı ve AYM’nin haklara saygı gösterilen kararlarının ısrarlı bir şekilde uygulanmaması yoluyla zedelenmiştir.

Yargı bağımsızlığının ve dolayısıyla kuvvetler ayrılığının ortadan kaldırılması, Türkiye’deki yaygın insan hakları ihlallerinin temel nedeni olmuştur. Yargı bağımsızlığının sağlanması ve iktidarda olanların uzun süredir devam eden hesap vermeme halinin sona erdirilmesi, bu raporda ortaya konan yapısal koşulları ele alacak köklü bir reform gerektirmektedir.

Giriş*

2026 yılı, Türkiye’de Gülen yapılanmasının¹ planladığı iddia edilen ve yüz binlerce kişinin baskı görmesine yol açan darbe girişiminin onuncu yıldönümüdür. Darbenin asıl planlayıcılarının çok ötesine geçerek, insanların yasadışı örgütlerle bağlantılı oldukları iddiasıyla başlayan ihraç, tutuklama ve kovuşturma dalgası, Türkiye’nin kamu hizmetlerinde, sivil toplumunda, akademisinde, medyasında ve toplumun diğer kesimlerinde ciddi bir dönüşüme yol açtı.²

Bu olaylar, işleyen bir demokratik sistemde yaşanmadı.³ Türkiye’de demokrasi ve insan hakları alanlarında kaydedilen önceki tarihli olumlu gelişmeler 2010’ların ortalarına gelindiğinde yerini 2013 Gezi Parkı protestolarına⁴ yönelik şiddetli baskılar ve şehirlerde yürürlüğe konan geniş kapsamlı sokağa çıkma yasakları, sivil ölümleri, yaralanmalar ve diğer ciddi insan hakları ihlallerine bırakmış; Kürtlerle barış sürecinin çöküşü ve 2015-2016 yıllarında ülkenin güneydoğusunda yeniden alevlenen silahlı çatışmalar bu gelişmelerin bağlamını oluşturmuştu.⁵ Bu arada yargı, medya ve siyasi muhalefet, yürütme organının giderek artan baskısıyla karşı karşıya kaldı. Bu bağlamda, 2016’daki darbe girişiminin ardından hükümeti eleştirenlere ve muhalif olduğu düşünülen kişilere yönelik olarak gerçekleştirilen sistematik insan hakları ihlalleri, demokratik gerilemenin hızlandığını ve giderek otoriter bir rejime doğru bir kayma yaşandığını ortaya koyuyordu.⁶

Bu insan hakları ihlallerinin merkezinde, yargının bağımsızlığını koruyan güvencelerin ortadan kaldırılması yer almaktadır ki bu durum, mahkemelerin yürütme organı

* Bu rapor, İngilizce’den Türkçe’ye Eren Buğlalılar tarafından çevrilmiştir. Raporun İngilizce’sine buradan erişilebilir: https://www.turkeylitigationssupport.com/files/ugd/9265a1_2c25004d024a491b805a0a28e4e71778.pdf.

¹ Gülen yapılanması kavramı, artık hayatta olmayan Türk vaiz Fethullah Gülen’in takipçilerini ifade etmektedir. 2000’lerin ilk on yılında AKP ile ittifak halinde olan hareket, Türkiye’de çok sayıda okul işletliyordu ve Gülen’in birçok takipçisi devletin önemli kademelerine yükselmişti. Ancak 2010’lu yılların başında Gülen ağı ile AKP arasında anlaşmazlık çıktı (Bkz. Al Jazeera, ‘Fethullah Gülen: From Presidential Ally to Turkey’s Alleged Coup Mastermind’ [‘Fethullah Gülen: Cumhurbaşkanı’nın müttefikiydi, şimdi darbenin arkasındaki beyin olduğu söyleniyor’] *Al Jazeera* (21 Ekim 2024) <https://www.aljazeera.com/news/2024/10/21/fethullah-gulen-from-presidential-ally-to-turkeys-alleged-coup-mastermind>).

² BBC News, BBC News, ‘Turkey Post-Coup Purges Convulse Society’ [‘Türkiye’de Darbe Girişimi Sonrasında Yaşanan İhraçlar Toplumu Sarsıyor’] (3 Ekim 2016) <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-37517735>; Amnesty International, ‘Turkey: No End in Sight: Purged Public Sector Workers Denied a Future in Turkey’ [‘Gelecek Karanlık: Türkiye’de İhraç Edilen Kamu Çalışanlarına Yönelik Sonu Gelmeyen Baskılar’], (22 Mayıs 2017) <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/EUR4462722017TURKISH.pdf>.

³ 1999 yılında, Uluslararası Hukukçular Komisyonu tarafından kurulan Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı Merkezi, Türkiye’nin yapısının resmi olarak demokratik olmasına rağmen, ordunun etkisi ve “ifade özgürlüğüne getirilen otoriter kısıtlamalar” nedeniyle “[ülkenin] kapsamlı boyutlarıyla demokratik bir devlet niteliği taşımadığını” belirtmiştir. (Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı Merkezi, ‘The Independence of Judges and Lawyers in the Republic of Turkey’ [‘Türkiye Cumhuriyeti’nde Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı’], Bir heyet raporu) 14-25 Kasım 1999, *Uluslararası Hukukçular Komisyonu*, s. 13-14, 180 ve 185). 2000’lerin başları bir demokratikleşme dönemi olarak görülse de, demokratik gerilemenin belirtileri 2010’dan önce de ortaya çıkmaya başlamış ve 2014’ten itibaren Erdoğan’ın cumhurbaşkanlığı döneminde daha da derinleşmiştir. (Bkz. Avrupa Komisyonu, ‘Türkiye 2015 Raporu’ SWD(2015) 216 final (10 Kasım 2015); ve Meltem Müftüler-Baç, ‘Backsliding into Authoritarianism in Turkey: The European Union Accession Process and the Limits of Political Conditionality’ [‘Türkiye’de Otoriterleşme: Avrupa Birliği’ne Katılım Süreci ve Siyasal Şartlılığın Sınırları’], *The State of Democracy in Turkey: Institutions, Society and Foreign Relations* içinde, *LSE Middle East Centre* (2015), s. 24-31).

⁴ Uluslararası Af Örgütü, ‘Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye’de Toplanma Özgürlüğü Hakkı Şiddet Kullanılarak Engelleniyor’ (2 Ekim 2013) <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/022/2013/tr/>

⁵ OHCHR, ‘Report on the human rights situation in South-East Turkey’ [‘Güneydoğu Türkiye’deki İnsan Hakları Durumuna İlişkin Rapor: Temmuz 2015’ten Aralık 2016’ya’] (Şubat 2017) https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_TurkeyReport_10March2017.pdf

⁶ Bkz: ‘Turkey: Country Profile’ [Türkiye: Ülke Profili], Freedom House, <https://freedomhouse.org/country/turkey>.

tarafından fiilen kontrol altına alınmasına yol açmıştır. Uluslararası toplumca kabul edilen genel bir hukuk ilkesi olan⁷ yargı bağımsızlığı, adaletin adil bir şekilde yerine getirilmesini sağlar. Yargı bağımsızlığı hükümetin siyasi kolları ile yasama organının yanı sıra ekonomik aktörlerin gücüne karşı da yargı organının bir denetim işlevi görmesine imkân tanır.⁸ Yargı bağımsızlığı hukukun üstünlüğü ile kuvvetler ayrılığının,⁹ demokrasinin ve iyi yönetişimin¹⁰ ve yolsuzlukla mücadelenin temel bir bileşenidir.¹¹ Bu ilkeyi bünyesinde barındıran Türkiye Anayasası, yargı yetkilerinin yargı mensupları tarafından bağımsız ve tarafsız bir şekilde ve “Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre” kullanılması gerektiğini öngörmektedir.¹² Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü’nün de belirttiği gibi, Türkiye’deki mahkemeler, bağımsızlıkları ile meşruiyetlerini zedeleyen ve siyasi iktidara karşı denetim işlevi görme kapasitelerini ortadan kaldıran bir şekilde yürütme veya yasama organının denetimi altına alınmıştır.¹³

TLSP, 2018’deki kuruluşundan bu yana, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan döneminde yargı bağımsızlığına yönelik saldırıların insan hakları üzerindeki etkileri üzerinde çalışmalar yürütmektedir. Bunlar arasında, yürütmenin binlerce hâkim ve savcıyı etkileyen ihraçlar, disiplin soruşturmaları, gözaltı ve tutuklama, kovuşturma ve diğer tedbirler üzerindeki artan kontrolü de yer almaktadır.¹⁴ Yürütme organının yargı üzerinde uyguladığı bu hukuka aykırı müdahale, “devlet kurumlarının siyasi iktidar tarafından ele geçirilmesi”¹⁵ sürecinin bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Böyle süreçlerde, devlet kurumları belirli kişi veya grupların etkisi veya kontrolü altına girer ve bu kişilerin siyasi güçlerini pekiştirmeleri ve kamu yararını göz ardı ederek kişisel maddi menfaatlerini gözetmeleri mümkün hale gelir.¹⁶ Yolsuzlukla mücadele

⁷ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü Raporu, A/HRC/11/41 (24 Mart 2009), para. 14.

⁸ Helen Duffy, Elina Hammarström ve Karolína Babická, Justice Under Pressure: Strategic Litigation of Judicial Independence in Europe [‘Adalet Baskı Altında: Avrupa’da Yargı Bağımsızlığının Stratejik Tasfiyesi’], International Commission of Jurists and Human Rights in Practice (Ocak 2025), p. 7.

⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Grzęda / Polonya* [BD], Başvuru no. 43572/18, 15 Mart 2022, para. 298 ve 308; *Guðmundur Andri Ástráðsson* [BD], Başvuru no. 26374/18, 1 Aralık 2020, para. 239.

¹⁰ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü Raporu, 25 Mart 2010, para. 17, A/HRC/14/26.

¹¹ Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi (2004), Madde 11(1).

¹² 1982 Anayasası’nın 9. ve 138. maddeleri (<https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>).

¹³ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü, Margaret Satterthwaite, ‘Safeguarding the independence of judicial systems in the face of contemporary challenges to democracy’ [Demokrasiye yönelik çağdaş meydan okumalar karşısında yargı sistemlerinin bağımsızlığının korunması], Rapor, A/HRC/56/62 21 Haziran 2024), para. 36 ve 23. Ayrıca bkz. Esen, Berk. 2025. ‘Judicial Transformation in a Competitive Authoritarian Regime: Evidence from the Turkish Case’ [‘Rekabetçi Otoriter Bir Rejimde Yargısal Dönüşüm: Türkiye Vakasından Deliller’] Law & Policy 47(1); ve Dilek Kurban, ‘Authoritarian Resistance and Judicial Complicity: Turkey and the European Court of Human Rights’ [‘Otoriter Direniş ve Yargının Suç Ortaklığı: Türkiye ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’], *EJIL* (2024), Cilt 35, Sayı 2, 355–387, s. 383.

¹⁴ Örneğin Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu’nun Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’ne Kavala / Türkiye (Başvuru no. 28749/18) başvurusuna ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusuna bakınız. 26 Ocak 2024, para. 26-42, [https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2024\)263E](https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2024)263E).

¹⁵ Nieves Zúñiga, ‘Examining State Capture: Undue Influence on Law-Making and the Judiciary in the Western Balkans and Turkey’ [‘Devletin Ele Geçirilmesi: Batı Balkanlar ve Türkiye’de Yasama ve Yargı Üzerindeki Uygunsuz Etkiler’], Uluslararası Şeffaflık Örgütü (2020).

¹⁶ Cheryl Saunders and Katrina Malone, ‘State Capture: How to Recognize and React to It’ [‘Devletin Ele Geçirilmesi: Nasıl Anlaşılır ve Nasıl Karşı Çıkılır’] (International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA) 2025), s. 3; Ayrıca bkz. ‘Examining State Capture’ [‘Devletin Ele Geçirilmesini Çözümlemek’], Transparency International (supra), p. 6. Bu terim, eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere ulusal bağlamlarda kullanılmıştır (Joel S Hellman, Geraint Jones and Daniel Kaufmann, ‘Seize the state, seize the day: state capture and influence in transition economies’ [‘Devleti ele geçir, zamanı yakala: Geçiş dönemi ekonomilerinde devletin ele geçirilmesi ve nüfuz’], World Bank Institute, Policy Research Working Paper 2444 (2000)) ve Güney Afrika örneği

alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu Uluslararası Şeffaflık Örgütü [Transparency International], 2001 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) uzun süredir devam eden iktidarı bağlamında, mahkemelerin iktidar partisi ve müttefikleri tarafından siyasi ve kişisel çıkarlar uğruna nasıl bir araç haline getirildiğini belgelemiştir.¹⁷ Bu durum, hükümetin en üst kademeleri ve yargı sistemi de dahil, Türkiye'de yaygın olarak bildirilen yolsuzluk vakalarıyla tutarlıdır.¹⁸ Elinizdeki rapor yargı bağımsızlığına yönelik on yılı aşkın süredir devam eden saldırılara genel bir bakış sunarken, söz konusu aktörlerin kendi iktidarlarını pekiştirmek ve devlet kaynaklarını hesap verme yükümlülüğünden muaf tutulan dar gruplara tahsis etmek amacıyla Türkiye'deki yargı sistemini yeniden yapılandırdığını savunmaktadır.¹⁹

Bu rapor, Türkiye'de yargı bağımsızlığının ortadan kaldırılmasını çözümleyerek bunun uluslararası insan hakları hukuku ve hukukun üstünlüğü ilkelerine aykırı bir durum olduğunu, iktidardaki AKP ve müttefikleri tarafından yargının kontrol altına alınmasında merkezi bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Raporun ilk bölümünde, uluslararası hukuk çerçevesinde Türkiye'nin yargı bağımsızlığı konusundaki yükümlülükleri ortaya konmakta ve bu alandaki belirli standartlara genel bir bakış sunulmaktadır. İkinci bölümde ise, yargı sisteminin Cumhurbaşkanı Erdoğan ve müttefiklerinin menfaatlerine hizmet edecek biçimde yeniden yapılandırılması amacıyla bu standartların iç hukukta ve uygulamada stratejik olarak nasıl baypas edildiği açıklanmaktadır. Rapor özellikle hâkimlere ve savcılara odaklansa da "adalet" sisteminin bağımsızlığının, etkililiğinin ve adilliliğinin ortadan kaldırılacak biçimde yapılandırılmasında avukatlık mesleğine yönelik saldırılar da belirleyici unsurlar arasındadır.²⁰

için (Haroon Bhorat ve diğerleri, 'Betrayal of The Promise: How South Africa Is Being Stolen' ['Sözünü Tutmayanlar: Afrika Nasıl Çalınıyor'], Devlet Kapasitesi Araştırma Projesi (Mayıs 2017)).

¹⁷ 'Examining State Capture', Uluslararası Şeffaflık Örgütü (yukarıda 15 nolu dipnota bkz.). Bu müttefikler arasında özel sektör aktörleri de bulunmaktadır: bkz. Mustafa Kutlay ve Kerem Yıldırım, 'Authoritarian populist turn and market capture in Turkey: The political economy of public procurement' ['Türkiye'de otoriter popülist dönüşüm ve piyasanın ele geçirilmesi: Kamu ihalelerinin siyasal iktisadı'], Competition & Change, 2024, Cilt. 0(0) 1–20, s. 15. Partide sadık "yandaş kapitalistlerden" oluşan bir seçkinler grubu devlet ihalelerini ve kolluk kuvvetlerinin hoşgörüsünü kazanmak gibi özel avantajlar karşılığında AKP'ye oy sağlamaktadır. (Merve Tahiroğlu, 'Cronies in Crisis: Economic Woes, Clientelism, and Elections in Turkey' ['Yandaşların Krizi: Türkiye'de Ekonomik Güçlükler, Kayırmacılık ve Seçimler'], Heinrich Boell Foundation (2022), s. 3-6). Özellikle, AKP ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yakın bağları olan ve ülkenin kamu ihalelerinin başlıca yararlanıcıları gibi görünen beş Türk holding grubu, halk arasında "beşli çete" olarak anılmaktadır (Duvar English, "'The gang of five': Nepotism, corruption and tender-rigging in Erdoğan's Turkey' ['Beşli Çete: Erdoğan Türkiye'sinde Nepotizm, yolsuzluk ve ihaleye fesat karıştırma'] (10 Şubat 2021), <https://www.duvarenglish.com/the-gang-of-five-nepotism-corruption-and-tender-rigging-in-erdogans-turkey-news-56200>).

¹⁸ Freedom House, 'Freedom in the World 2025: Turkey' (<https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2025>).

¹⁹ Bkz. Elizabeth Dávid-Barrett, 'State Capture and Development: A Conceptual Framework' ['Devletin Ele Geçirilmesi ve Kalkınma: Kavramsal bir Çerçeve'] (2023) 26 Journal of International Relations and Development 224, s. 3 ve s. 7; ayrıca, 2010'lu yıllarda Jacob Zuma'nın devlet başkanlığı döneminde Güney Afrika'daki devletin ele geçirilmesi olgusuna ilişkin Haroon Bhorat ve diğerleri tarafından hazırlanan rapor. Söz konusu raporda, "Zuma merkezli iktidar seçkinlerinin" devlet kurumlarını resmî görev ve yetkilerinden uzaklaştırarak "yeniden yapılandırdığı" belirtilmektedir. Buna göre söz konusu kurumlar "yağma işini" ve "bir siyasi koalisyonun uzun vadede ayakta kalmasını ve devam ettirilmesini temin etmek için siyasi iktidarı pekiştirmeyi sağlayacak" biçimde yeniden yapılandırılırken, süreç "kişisel zenginleşmeyi kamu yararı söylemiyle meşrulaştıran bir ideoloji aracılığıyla maskelenmektedir." (Bhorat ve diğerleri, Betrayal of the Promise: How South Africa Is Being Stolen (yukarıda 16 nolu dipnota bkz.), s. 5).

²⁰ Bkz. Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi ve 11 diğer hukuk ve insan hakları örgütünün İstanbul Barosu Yürütme Kurulu'na yönelik davada (Esas No: 2025/96) mahkemeye sunmuş olduğu Amicus Curiae Görüşü (19 Ağustos 2025) (<https://www.turkeylitigationsupport.com/publications/turkiye-istanbul-bar-association-board-direct-assault-independence-legal-profession>).

I. Türkiye'nin yargı bağımsızlığına saygı duyma ve onu güvence altına alma yükümlülüğü

Yargı bağımsızlığı, diğer hakları korumak için etkili başvuru yolu hakkı da dâhil olmak üzere tüm insan haklarının etkili bir şekilde korunması için vazgeçilmez gerekliliklerden olup insan hakları ihlallerinin yeterli ve etkili bir şekilde soruşturulması, kovuşturulması ve gerektiğinde cezalandırılmasının merkezinde yer alır.²¹ Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne (MSHS) taraf bir devlet olarak, yargı yetkisi içindeki herkesin bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil yargılanma hakkını güvence altına almakla yükümlüdür. Yargı bağımsızlığı, etkili başvuru yolu hakkından yararlanılmasının ve Türkiye'nin güvence altına almakla yükümlü olduğu diğer tüm hakların yargı yoluyla korunmasının bir ön koşuldur. Yargının bağımsızlığı, aynı zamanda Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmanın temel koşullarından biridir ve bu nedenle Türkiye ile AB arasındaki üyelik müzakerelerinin önemli bir unsurudur. Bir yargı organının bağımsız ve tarafsız kabul edilebilmesi için gereken özel şartlar, ilgili insan hakları mekanizmalarının içtihatlarında ve hem Avrupa Konseyi hem de Birleşmiş Milletler düzeyinde kabul edilen çok sayıda belgede ortaya konmaktadır.

1. Bölgesel ve uluslararası hukukta yargı bağımsızlığı

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Madde 6, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil yargılanma hakkını güvence altına alır. Bu hak yalnızca ceza yargılamaları bakımından değil, aynı zamanda medeni hak ve yükümlülüklerin belirlenmesine ilişkin yargılamalar bakımından da uygulanır;²² bununla kastedilen bir hakka ilişkin gerçek ve ciddi uyuşmazlıkları sonuca bağlayan yargılamalardır.²³ Ayrıca, **AİHS Madde 5(3)** uyarınca, gözaltına alınan veya tutuklanan herkesin, "derhal bir yargıç veya kanunla adli görev yapmaya yetkili kılınmış diğer bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunludur". Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) göre, böyle bir yetkili makamın bağımsızlık şartını taşıması gerekmektedir.²⁴

Benzer şekilde, **MSHS'nin 14(1). maddesi** şunları öngörmektedir: "Mahkemeler ve yargı organları önünde herkes eşittir. Herkes, bir suçla itham edildiğinde ya da bir hukuk davasında hak ve yükümlülükleri hakkında karar verilirken, kanunla kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil ve kamuya açık bir duruşma hakkına sahiptir." MSHS'nin uygulanmasını denetlemekle görevli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin (İHK) 32 Nolu Genel Yorumunda, "Madde 14 paragraf 1'deki anlamıyla bir yargı organının yetkililiği, bağımsızlığı ve tarafsızlığı, herhangi bir istisna tanımayan, mutlak bir haktır" denilmektedir.²⁵

Bağlayıcı nitelikteki bu hukuki belgeler ile bunlara ilişkin AİHM ve İHK tarafından yapılan yorumların yanı sıra, bunları tamamlayıcısı olarak bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil yargılanma hakkını tanıyan, teyit eden ve güçlendiren uluslararası organlar, kurumlar ve

²¹ Bkz. örneğin BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü Raporu, 31 Aralık 2003, para. 30, E/CN.4/2004/60.

²² AİHS Madde 6(1) şöyle demektedir: "Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir."

²³ Bkz. AİHM *Grzeđa / Polonya* [BD], Başvuru no. 43572/18, 15 Mart 2022, para. 257-259.

²⁴ AİHM, *Schiesser / İsviçre*, Başvuru no. 7710/76, 4 Aralık 1979, para. 31.

²⁵ BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 32, Madde 14: Mahkemeler Önünde Eşitlik ve Adil Yargılanma Hakkı, 23 Ağustos 2007, CCPR/C/GC/32, para. 19.

kuruluşlar tarafından geliştirilmiş çok sayıda standart bulunmaktadır.²⁶ **Avrupa Konseyi düzeyinde, Bakanlar Komitesi'nin hakimlerin bağımsızlığı, etkililiği ve sorumlulukları hakkında yayınladığı CM/Rec(2010)12 sayılı Tavsiye Kararı**, hükümetlerin yargı bağımsızlığını güvenceye almak için yürürlüğe koyması gereken tedbirlere ilişkin tavsiyeleri ortaya koymuş, bu ilkenin "herkese, davasının sadece hukuki temellere dayanılarak ve usulsüz şekilde etki altında kalınmaksızın yürütülecek olan adil bir yargılama ile karara bağlanması yönünde temel bir hak" sağladığını teyit etmiştir.²⁷ Tavsiye Kararı, "bireysel olarak hakimlerin bağımsızlığı, bir bütün olarak yargının bağımsızlığının sağlanmasıyla güvence altına alınır" ve "hakimler davaları (...) tarafsız bir şekilde karara bağlama konusunda sınırsız özgürlüğe sahip olmalıdır" ifadelerine yer vermektedir.²⁸

Avrupa Konseyinin anayasal konulardaki danışma organı olan Hukuk Yoluyla Demokrasi İçin Avrupa Komisyonu (**Venedik Komisyonu**), yargı bağımsızlığının, hukuku uygulama yükümlülüğü saklı kalmak kaydıyla, yasama organından, yürütme organından ve yargılama sürecinin taraflarından bağımsız olmayı ifade ettiğini; tarafsızlığın ise eldeki somut davanın koşullarına göre belirlendiğini belirtmiştir.²⁹ Benzer şekilde, Avrupa Konseyi'nin hâkimlerin bağımsızlığı, tarafsızlığı ve yetkinliği konularındaki danışma organı olan Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi (**CCJE**) yargı bağımsızlığının yürütme ve yasama organlarıyla olan uygunsuz bağlantılardan ve bu organların etkisinden azade olmayı kapsadığını ifade ederek, böyle bir bağımsızlığın hükümetin ve idarenin hesap verebilirliğini sağladığını, ayrıca usulüne uygun olarak çıkarılmış kanunların uygulanmasını ve bu kanunların Devletin anayasasına yahut üst normlarına uygun olmasını temin ettiğini teyit etmiştir.³⁰

Uluslararası düzeyde, **Birleşmiş Milletler Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler** (BM Temel İlkeleri), yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda kapsayıcı evrensel standartları ortaya koymaktadır.³¹ Bu İlkeler, yargı bağımsızlığının Devlet tarafından güvence altına alınacağını ve Anayasa'da ya da iç hukukta yargı bağımsızlığına yer verileceğini öngörmekte ve "yargı bağımsızlığına saygı göstermek ve bu bağımsızlığı gözetmek bütün hükümet kurumlarının ve diğer kurumların görevidir" ifadelerine yer vermektedir.³² Daha sonra, 2006 yılında kabul edilen **Bangalore Yargı Etiği İlkeleri**³³ ile bu ilkeler tamamlanmıştır. Bangalore İlkeleri, bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, uygunluk, eşitlik, ehliyet ve özen ilkelerine dayalı olarak yargı mensuplarının davranışlarını düzenlemeye yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Bu ilkeler bir hakim "herhangi bir yerden herhangi bir sebeple doğrudan ya da dolaylı olarak gelebilecek her türlü dış etki, rüşvet, baskı, tehdit ve müdahaleden uzak şekilde, olaylara ilişkin kendi

²⁶ Ayrıca bkz. 'Justice Under Pressure', Uluslararası Hukukçular ve Human Rights in Practice (yukarıda 8 nolu dipnota bakınız).

²⁷ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 'Judges: independence, efficiency and responsibilities', Tavsiye Kararı CM/Rec(2010)12, 17 Kasım 2010, Ek, Madde 3.

²⁸ Aşk., 4. ve 5. maddeler. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı (1998), DAJ/DOC (98) 23, İlke 1.1.

²⁹ Venedik Komisyonu, CDL-AD(2010)003 sayılı Venedik Komisyonu ile Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü bünyesindeki İşbirliği Müdürlüğü tarafından hazırlanan Ukrayna'nın Yargı Sistemi ve Yargıçların Statüsü Hakkındaki Yasa Tasarısına İlişkin Ortak Görüş, §34.

³⁰ Avrupa Hakimler Danışma Konseyi (CCJE), Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne Sunulan, Yargının Bağımsızlığı ve Hakimlerin Azledilemezliği ile İlgili Standartlara Dair 1 Nolu Görüş (2001), 11. madde.

³¹ Birleşmiş Milletler, Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 6 Eylül 1985.

³² Birleşmiş Milletler Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 1. İlke.

³³ Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin (ECOSOC) Temmuz 2006 tarihli ve 2006/23 sayılı Kararı ile kabul edilen Bangalore Yargı Etiği İlkeleri.

değerlendirmesine dayanarak ve hukuka dair kendi vicdani anlayışı ile uygun biçimde yargı işlevini bağımsız olarak yerine” getirmesi gerektiğini teyit etmektedir.³⁴

Buna ek olarak, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi tarafından atanan bağımsız bir insan hakları uzmanı olan **Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü** (Özel Raportör), yargının bağımsızlığını teşvik etmek ve korumakla görevlendirilmiştir. Özel Raportör uluslararası standartların, hükümetleri ve diğer kurumları sadece yargı bağımsızlığına saygı göstermekle değil, aynı zamanda “hakimlerin önlerindeki meseleleri tarafsızca ve herhangi bir uygunsuz tesir, baskı veya müdahale olmaksızın karara bağlayabilmelerini sağlamak için gerekli olabilecek tüm tedbirleri almakla” da yükümlü kıldığını vurgulamıştır.³⁵ Raportör, katılım hakları başta olmak üzere çeşitli hakların güvence altına alınmasında yargı bağımsızlığının önemli rolünü vurgulamış ve “hakimler bağımsız olmazlarsa, güçlü siyasi aktörlere karşı hukuku eşit bir şekilde uygulamakta ya da hükümetin baskısı karşısında temel demokratik hakları korumakta zorluk çekebilirler” diye belirtmiştir.³⁶

Son olarak, Türkiye AB üyesi olmamakla birlikte, **AB aday ülkesi statüsünü** sürdürdüğü sürece AB’nin yargı bağımsızlığına ilişkin standartları onun için de geçerli olacaktır. **Avrupa Birliği Antlaşması’nın** (ABA) 2. maddesine göre, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı, AB’nin kurucu değerleri arasındadır. **ABA’nın 49. maddesi**, bir ülkenin AB üyeliğine başvurabilmesi için bu değerlere saygı göstermesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca, AB’ye üyelik için belirlenen **Kopenhag Kriterleri** uyarınca, “[ü]yelğe aday olan ülkenin demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ile azınlıklara saygı ve bunların korunmasını garanti eden kurumların istikrarını sağlamış olması gerekir [...]”. Söz konusu kriterler **AB Temel Haklar Bildirgesi’nde** yer alanlar da dahil olmak üzere, devletlerin tüm AB üyesi ülkeler için bağlayıcı olan hak ve sorumlulukları benimseme ve fiilen hayata geçirme kapasitesini de kapsamaktadır.³⁷ Bildirge’nin 47. maddesi, kanunla önceden kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından makul bir süre içinde adil ve kamuya açık bir yargılama hakkını güvence altına almaktadır.

2. Yargı bağımsızlığının temel unsurları

Bir yargı organının bağımsız kabul edilip edilemeyeceğini belirleyen temel unsurlar arasında üyelerinin atanma şekli, hakimlik ve savcılık teminatı (görev süresi güvencesi), dış baskılara karşı yeterli ve etkili güvencelerin olup olmadığı ve organın bağımsız bir görünüm sergileyip sergilemediği yer almaktadır.³⁸ Özel Raportörün de vurguladığı gibi, “[b]ir mahkemenin bağımsız olabilmesi için, hükümetin siyasi müdahalesinden korunmuş olması gerekir”.³⁹ Nitekim “[y]apı ve işlev itibarıyla siyasi organlara bağımlı olan adalet sistemleri, siyasetin onları ele geçirmesi riskine daha fazla maruz kalmaktadır”.⁴⁰ Ayrıca, savcılarının görevlerini bağımsız ve

³⁴Agk., 1.1. İlke.

³⁵ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü Raporu, UN Doc. A/HRC/38/38, 2 Mayıs 2018, para. 9.

³⁶ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü, ‘Safeguarding the independence of judicial systems in the face of contemporary challenges to democracy’ [Demokrasiye yönelik çağdaş meydan okumalar karşısında yargı sistemlerinin bağımsızlığının korunması], (yukarıda 13 nolu dipnota bkz.), para. 11.

³⁷ Avrupa Komisyonu, “Chapters of the Acquis” (Genişleme ve Doğu Komşuluğu Genel Müdürlüğü), https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en

³⁸ AİHM, *Campbell ve Fell – Birleşik Krallık*, Başvuru No. 7819/77 ve 7878/77, 28 Haziran 1984, paragraf 78; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, MSHS Genel Yorum No. 32 (2007), para. 19; AGİT/DKİHB, Uluslararası Adil Yargılanma Hakları Hukuk Rehberi (2012), s. 59.

³⁹ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü, ‘Safeguarding the independence of judicial systems in the face of contemporary challenges to democracy’ [Demokrasiye yönelik çağdaş meydan okumalar karşısında yargı sistemlerinin bağımsızlığının korunması], (yukarıda 13 nolu dipnota bkz.), para. 11.

⁴⁰ Agk.

tarafsız bir şekilde yerine getirmeleri, yargısal işlevin adil bir şekilde yerine getirilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

2.1 Yargı kurulları

Yargı kurulları kanunla veya anayasa uyarınca kurulan bağımsız organlar olup amaçları yargının ve her bir hakim bağımsızlığını koruyarak yargı sisteminin verimli bir şekilde işleyişini sağlamaktır.⁴¹ Bu kurumların oluşturulmasının temelinde, yargıyı ve yargıdaki kariyer süreçlerini özellikle yürütme organından gelen dış siyasi baskılardan koruma ihtiyacı yatmaktadır.⁴²

Yargı kurullarının yargının bağımsızlığını ve özerkliğini güvence altına almada hayati bir rol oynadığı giderek daha fazla kabul görmektedir.⁴³ AİHM bu nedenle yargı kurullarının yargı üzerindeki siyasi etkilere karşı bir kalkan olma rolünün yanı sıra bu kurulların özerkliğinin yasama ve yürütme organlarının müdahalesine karşı korunması ihtiyacını vurgulamıştır.⁴⁴ Hakimlerin kariyerini etkileyen kararların bütünlüğünü korumak için yargı kurullarının bağımsızlığı hayati önem taşımaktadır.⁴⁵ Bu nedenle AİHM yürütme ve yasama organlarından bağımsız olmayan bir ulusal yargı kurulunun yaptığı yargı atamalarıyla ilgili olarak adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmettiği kararlar vermiştir.⁴⁶

Bölgesel standartlara göre, yargı kurullarındaki üyelerin çoğunluğu, yargıdaki çoğulculuk gözetilerek yargının tüm kademelerinden meslektaşları tarafından seçilen hâkimlerden oluşmalıdır.⁴⁷ Buna ek olarak, yargı kurulları hâkimlerin bağımsızlığına müdahale etmemelidir.⁴⁸ Aksine, yargı kurulları yargı mensuplarını yasama ve yürütme organlarının keyfilikinden korumalıdır.⁴⁹

2.2 Yargı yönetimi

Davaların belirli menfaatler lehine hüküm kurabilecek hâkimlere **tevzi edilmesi**, davanın sonucunu kontrol etmenin olası yöntemlerinden biridir.⁵⁰ Bu nedenle BM Temel İlkeleri'nde,

⁴¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 'Judges: independence, efficiency and responsibilities', Tavsiye Kararı CM/Rec(2010)12, 17 Kasım 2010, para. 26.

⁴² BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü Raporu, UN Doc. A/HRC/38/38, 2 Mayıs 2018, para. 84.

⁴³ Agy.; Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi (CCJE), 'Toplumun Hizmetinde Yargı Konseyi' [Council for the Judiciary at the service of society] başlıklı 10(2007) sayılı Görüş, para. 8.

⁴⁴ AİHM *Grzęda / Polonya* [BD], Başvuru no. 43572/18, 15 Mart 2022, para. 346.

⁴⁵ Agk., para. 307; Uluslararası Yargıçlar Birliği, Evrensel Yargıçlar Şartı (1999) (2017 yılında güncellenmiştir), 2 ve 3. Maddeler.

⁴⁶ Örneğin, AİHM, *Reczkowicz / Polonya*, Başvuru no. 43447/19, 22 Temmuz 2021; AİHM, *Juszczyszyn / Polonya*, Başvuru no. 35599/20, 6 Ekim 2022.

⁴⁷ Bakanlar Komitesi, Hakimlerin bağımsızlığı, verimliliği ve sorumluluklarına ilişkin CM/Rec(2010)12 sayılı Tavsiye Kararı'nın Ek'i (yukarıda 27 nolu dipnot), 27. madde; CCJE, 24 Nolu Görüş (2021): Yargı Kurullarının Gelişimi ve Bağımsız, Tarafsız Yargı Sistemlerindeki Roller, CCJE(2021)11, para. 30; CCJE, Yargıçlar Magna Carta'sı (Temel İlkeler) (2010), para. 13; Venedik Komisyonu, Yargı Atamaları Hakkında Rapor, CDL-AD(2007)028, para. 29. Ayrıca, uluslararası düzeyde bkz. Uluslararası Yargıçlar Birliği, Evrensel Yargıçlar Şartı, 2 ve 3. maddeler; BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü Raporu, UN Doc. A/HRC/38/38, 2 Mayıs 2018, para. 66.

⁴⁸ Bakanlar Komitesi, Hakimlerin bağımsızlığı, verimliliği ve sorumluluklarına ilişkin CM/Rec(2010)12 sayılı Tavsiye Kararı (yukarıda 27 nolu dipnot), para. 29.

⁴⁹ AİHM *Grzęda / Polonya* [BD], Başvuru no. 43572/18, 15 Mart 2022, para. 327 ve 347; ayrıca bkz. Venedik Komisyonu, Hukukun Üstünlüğü Kontrol Listesi, Mart 2016, CDL-AD(2016)007, s. 20, 22.

⁵⁰ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, "Hakimlerin, Avukatların ve Savcılar Bağımsızlığı ve Hesap Verebilirliğine İlişkin Uluslararası İlkeler: Uygulayıcılar İçin Bir Kılavuz No. 1" (2007), s. 22.

“[h]âkimlerin üyesi bulundukları mahkeme içinde davaların dağıtımı, yargı yönetiminin bir iç işidir” denilmektedir.⁵¹

Yargı görevine seçilecek kişiler, dürüst ve yetenekli olmanın yanı sıra hukuk alanında uygun eğitim veya niteliklere sahip olmalıdır.⁵² **Yargıda atamalar** teknik ehliyet ve ahlaki dürüstlük dahil olmak üzere liyakat esasına göre yapılmalıdır.⁵³ Temel İlkeler'in 10. maddesine göre, hâkimlerin seçiminde siyasi veya diğer görüşler de dâhil olmak üzere hiçbir gerekçeyle ayrımcılık yapılamaz; diğer yandan seçim yöntemleri, **yargı bağımsızlığı ile bağdaşmayan saiklerle atama yapılmasını engelleyecek güvenceler içermelidir.**⁵⁴ Hâkimlerin yasama veya yürütme organı tarafından atanması tek başına yargı bağımsızlığı ile bağdaşmaz nitelikte olmasa da, atanan kişilerin yargısal rollerini⁵⁵ ve yargı sistemiyle yakından bağlantılı olarak yerine getirmekle yükümlü kılınabilecekleri diğer resmi görevlerini ifa ederken her türlü etki veya baskıdan uzak olmaları gerekir.⁵⁶

Ayrıca, hâkimler ile Devlet arasındaki istihdam ilişkisi, onların bağımsızlığı için gerekli olan güvencelerin ışığında anlaşılmalıdır: **Hâkimlerin Devlet gücünü elinde bulunduranlara karşı bir güven ve sadakat borcu yoktur; onların sadakati hukukun üstünlüğüne ve demokrasiyedir;** hiçbir korku taşımaksızın veya imtiyaz gözetmeksizin, hukuk ve adaletin gereklerine dayalı kararlar verebilmelidirler.⁵⁷ Bu nedenle terfi, tayin, görevden uzaklaştırma ve görevlerine son verilmesi koşullarına ilişkin yeterli ve etkili güvenceler mevcut olmalıdır.⁵⁸

Hakimlerin **terfisi** yetenek, dürüstlük ve deneyime dayandırılmalıdır;⁵⁹ yargı görevlilerinin bağımsız bir şekilde aldığı kararlar ise **hizmet koşullarında aleyhlerine herhangi bir sonuç doğurmamalıdır.**⁶⁰ Yargı mensuplarının maaşı, terfisi, görevden uzaklaştırılması ve azledilmesi konusunda kanunla belirlenmiş açık prosedürler ve objektif kriterler bulunmalıdır.⁶¹ Yargıçlar, **keyfi tayin** veya atamaya karşı korunma hakkına sahiptir.⁶² Bir hakimın verdiği kararlarda hata yaptığı ileri sürülerek disiplin cezaları (ve *a fortiori* cezai yaptırımlar) dahil olmak üzere **yaptırımlara** maruz bırakılması, yargı bağımsızlığını tehdit eder.⁶³ Kural olarak, hâkimlerin davaları karara bağlamak amacıyla hukuku yorumlamaları, vakıaları değerlendirmeleri veya delilleri tartmaları, kötü niyet hâlleri (hukuki, disiplin veya ceza sorumluluğu doğurur) ile ağır

⁵¹ Birleşmiş Milletler Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 14. İlke.

⁵² Agy., 10. İlke.

⁵³ AİHM, *Guðmundur Andri Ástráðsson* [BD], Başvuru No. 26374/18, 1 Aralık 2020, para. 220.

⁵⁴ Birleşmiş Milletler Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 10. İlke; ayrıca bkz. AİHM, *Bakradze / Gürcistan*, Başvuru No. 20592/21, 7 Kasım 2024, para. 85.

⁵⁵ AİHM, *Campbell ve Fell – Birleşik Krallık*, Başvuru No. 7819/77 ve 7878/77, 28 Haziran 2014, para. 79; *Maktouf ve Damjanović – Bosna-Hersek*, Başvuru No. 2312/08, 18 Temmuz 2013, para. 49; *Flux (No. 2) / Moldova*, Başvuru No. 31001/03, 3 Temmuz 2007, para. 27.

⁵⁶ AİHM *Grzeða / Polonya* [BD], Başvuru no. 43572/18, 15 Mart 2022, para. 303.

⁵⁷ Agk., para. 264.

⁵⁸ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, MSHS Genel Yorum No. 32 (2007), para. 19.

⁵⁹ Birleşmiş Milletler Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 13. İlke.

⁶⁰ Bkz. AGİT/DKİHB, Uluslararası Adil Yargılanma Hakları Hukuk Rehberi (2012), s. 59.

⁶¹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, MSHSGenel Yorum No. 32 (2007), para. 19.

⁶² AİHM, *Bilgen – Türkiye*, Başvuru No. 1571/07, 9 Mart 2021, para. 63.

⁶³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin Vietnam Hakkında Sonuç Gözlemleri (2002), para. 10, CCPR/CO/75/VNM ve Özbekistan (2001), para. 14, CCPR/CO/71/UZB.

ihmal hâlleri (yalnızca hukuki veya disiplin sorumluluğu doğurur) dışında sorumluluk doğurmamalıdır.⁶⁴

2.3 Dış baskılara karşı yeterli ve etkili güvencelerin varlığı

Hakimlik ve savcılık teminatı, yargı görevlilerinin azledilme korkusu duymadan bağımsız kararlar alabilmelerini sağlar. ⁶⁵ Bir hâkimin görev süresi devam ederken yargı kurulu üyeliğinden azledilmesi veya azledilme tehdidiyle karşı karşıya kalması, söz konusu üyenin görev başındayken sahip olması gereken kişisel bağımsızlığı etkileyebilir; bunun sonucunda, yargı bağımsızlığını güvence altına alma görevini üstlenen yargı kurulunun bu işlevi de olumsuz etkilenebilir ve bu durum hukukun üstünlüğü ilkesi bakımından çeşitli sorunlara yol açabilir.⁶⁶

Hakimlerin azledilemezliği ve görevlerinin süresinden önce sona erdirilmesine karşı korunmaları yargı bağımsızlığının korunması açısından kilit önem taşımaktadır.⁶⁷ Bu nedenle, bir adalet bakanı tarafından hakimlerin görevden alınmasını AİHM azledilemezlik ilkesine aykırı bulmuştur.⁶⁸ İHK'nın 32 sayılı Genel Yorumuna göre:

“Hakimler, ancak ciddi nitelikteki mesleki kusur veya ehliyetsizlikle ilgili durumlarda, anayasa veya kanunlarda belirlenmiş olup nesnelliği ve tarafsızlığı sağlayan adil usuller çerçevesinde azledilebilirler. Hakimlerin yürütme tarafından, örneğin görevlendirildikleri süre bitmeden, somut bir gerekçe gösterilmeden ve böyle bir tasarrufa karşı etkili hukuk yolları açık tutulmadan azledilmeleri yargının bağımsızlığı ilkesiyle bağdaşmaz. Aynı durum, örneğin, yargıçların yolsuzluğa karıştıkları iddiasıyla, yürütme tarafından kanunun öngördüğü usullerin hiçbirine başvurulmaksızın, azledilmeleri için de geçerlidir.”

Buna ek olarak, iç hukukta hâkim ve savcılara görevlerini bağımsız şekilde yerine getirmelerini güvence altına almak amacıyla **yargısal koruma** sağlanmışsa, yargı bağımsızlığı gereği bu güvencelere gereği gibi uyulmalıdır.⁶⁹ Özel Raportör tarafından da belirtildiği gibi, hâkim ve savcılarının dokunulmazlıklarının kaldırılması kamusal yolsuzlukları ya da devlet eliyle gerçekleştirilen insan hakları ihlallerini ilgilendiren davalara bakan kişileri hedef alan bir “cezasızlık sağlama stratejisi” haline gelebilir.⁷⁰ Hâkim ve savcılara karşı yürütülen ceza yargılamaları, görünürde mesleki faaliyetleriyle bağlantılı olmasa dahi, daha geniş anlamda siyasi saiklerle başlatılabilir ve bu suretle savcılık işlevini bir baskı aracına dönüştürülebilir.⁷¹

Büyük önem taşıyan bir diğer konu da yargı mensuplarının **ifade ve örgütlenme özgürlüğünün**, yargı bağımsızlığının korunmasının temel unsurlarından biri oluşudur.⁷² İfade özgürlüğü, adalet sistemine güven duyulmasını temin eder ve yargı kararlarının nasıl bir bağlamda alındığının daha

⁶⁴ Bakanlar Komitesi, Hakimlerin bağımsızlığı, verimliliği ve sorumluluklarına ilişkin CM/Rec(2010)12 sayılı Tavsiye Kararı (yukarıda 27 nolu dipnot), para. 66-71.

⁶⁵ AGİT/DKİHB, Uluslararası Adil Yargılanma Hakları Hukuk Rehberi (2012), s. 59.

⁶⁶ AİHM *Grzęda / Polonya* [BD], Başvuru no. 43572/18, 15 Mart 2022, para. 300.

⁶⁷ AİHM, *Baka / Macaristan*, Başvuru No. 20261/12, 23 Haziran 2016, para. 172.

⁶⁸ AİHM, *Brudnicka – Polonya*, Başvuru No. 54723/00, 3 Mart 2005 (nihai karar 3 Haziran 2005), para. 41.

⁶⁹ AİHM, *Baş / Türkiye*, Başvuru No. 66448/17, 3 Mart 2020 (nihai karar 7 Eylül 2020), para. 144.

⁷⁰ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü, ‘Safeguarding the independence of judicial systems in the face of contemporary challenges to democracy’ [Demokrasiye yönelik çağdaş meydan okumalar karşısında yargı sistemlerinin bağımsızlığının korunması], (yukarıda 13 nolu dipnota bkz.), para. 36.

⁷¹ Agk.

⁷² Bkz. Birleşmiş Milletler Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 8 ve 9. İlkeler.

iyi anlaşılmasını sağlar.⁷³ Hâkimlerin, yargı bağımsızlığını ve adalet sisteminin işleyişini ilgilendiren konulardaki kamusal tartışmalara ve görüş alışverişine katılabilmeleri, mesleki görevlerini bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirebilmeleri açısından büyük önem taşımakta olduğundan bu konuda yüksek düzeyde bir korumadan yararlanırlar.⁷⁴ Örneğin, üst düzey hâkimleri ve hükümet üyelerini yolsuzlukla ve bağımsız davranmamakla kamuya açık bir biçimde eleştiren bir hakim hakkında disiplin soruşturması yürütülmesi üzerine, AİHM hâkimin ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁷⁵ Ayrıca, hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı gibi temel değerlerin tehdit altına girdiği durumlarda, hâkimlerin ifade özgürlüğü, **bu değerleri savunmak amacıyla kamuoyu önünde görüş açıklama yükümlülüğüne** dönüşebilir.⁷⁶ İHK, çıkar çatışmalarını önlemeye ve yargı bağımsızlığını güvence altına almaya yönelik tedbirlerin, hâkimlerin kamu yönetimine katılma imkânını ortadan kaldıracak şekilde araçsallaştırılmaması gerektiğini teyit etmiştir.⁷⁷ İfade özgürlüğüyle yakından bağlantılı olan bir diğer hak ise hâkimlerin, menfaatlerini temsil etmek, mesleki eğitimlerini geliştirmek ve yargı bağımsızlığını korumak amacıyla hâkim dernekleri veya ilgili diğer örgütleri kurarak bunlara üye olma hakkıdır.⁷⁸ Bu hak, yalnızca hâkimlerin bağımsızlığını ve tarafsızlığını korumak için gerekli olduğu ölçüde sınırlandırılabilir.⁷⁹

Yargı bağımsızlığını tehdit eden tedbirlere karşı öngörülen güvenceler, **uygulamada yeterli ve etkili olmalıdır.**⁸⁰ Özellikle, hâkimlerin mesleki kariyerini etkileyen kararları denetleyen bağımsız ve tarafsız bir yargı organının yokluğunu istisnai olarak haklı kılan ciddi nedenler mevcut değilse, böylesi kararlar mutlaka bağımsız ve tarafsız bir yargı organı tarafından denetlenebilmelidir.⁸¹

2.4 Bağımsızlık görünümü

Bağımsızlık görünümü gerekliliği "demokratik bir toplumda mahkemelerin kamuoyunda ve özellikle de ceza yargılamaları söz konusu olduğunda sanıklarda uyandırması gereken güveni" ifade eder.⁸² Örneğin, tek bir belediye memurundan oluşan bir polis kuruluna hafif suçları kovuşturma ve cezalandırma yetkisinin verildiği bir davayla ilgili olan *Belilos / İsviçre* kararında AİHM, söz konusu belediye memurunun yeniden idari görevlerine dönebilecek durumda olduğunu ve sıradan bir vatandaşın söz konusu memuru emniyet teşkilatının amirlerine bağlı ve meslektaşlarına sadakat yükümlülüğü taşıyan bir mensubu olarak değerlendirme eğiliminde

⁷³ 'Justice Under Pressure' [Baskı Altında Yargı], Uluslararası Hukukçular ve Human Rights in Practice (yukarıda 8 nolu dipnota bakınız), s. 27.

⁷⁴ AİHM, *Kozan / Türkiye*, Başvuru No. 16695/19, 1 Mart 2022, para. 61-64; AİHM, *Miroslava Todorova / Bulgaristan*, Başvuru No. 40072/13, 19 Ekim 2021, para 172; AİHM, *Baka / Macaristan*, Başvuru No. 20261/12, 23 Haziran 2016, para. 167.

⁷⁵ AİHM, *Miroslava Todorova / Bulgaristan*, Başvuru No. 40072/13, 19 Ekim 2021, para 173-181.

⁷⁶ AİHM, *Zurek / Polonya*, Başvuru No. 39650/18, 10 Ekim 2022, para. 222; 'Justice Under Pressure' [Baskı Altında Yargı], Uluslararası Hukukçular ve Human Rights in Practice (yukarıda 8 nolu dipnota bakınız), s. 44-45. Ayrıca bkz. BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü, Hakimlerin İfade, Dernek Kurma ve Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Hakkında Rapor, 24 Haziran 2019, paragraf 102; CCJE, Modern bir demokraside yargının konumu ve devletin diğer erkleriyle ilişkisine dair 18 sayılı Görüş (2015), para. 41.

⁷⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 25, UN Doc CCPR/C/Rev.1/Add.7, 1996, para. 16.

⁷⁸ Birleşmiş Milletler Yargının Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, 9. İlke.

⁷⁹ Bakanlar Komitesi, Hakimlerin bağımsızlığı, verimliliği ve sorumluluklarına ilişkin CM/Rec(2010)12 sayılı Tavsiye Kararı (yukarıda 27 nolu dipnot), para. 19, 21 ve 25.

⁸⁰ Örneğin bkz. AİHM, *Eminağaoğlu / Türkiye*, Başvuru No. 76521/12, 9 Mart 2021; AİHM, *Baş / Türkiye*, Başvuru No. 66448/17, 3 Mart 2020, para. 144.

⁸¹ AİHM, *Eminağaoğlu / Türkiye*, Başvuru No. 76521/12, 9 Mart 2021, para. 150; AİHM, *Bilgen / Türkiye*, Başvuru No. 1571/07, 9 Mart 2021, para. 96.

⁸² AİHM, *Şahiner / Türkiye*, Başvuru No. 29279/95, 25 Eylül 2001, para. 44.

olacağını tespit etmiştir.⁸³ Bu nedenle, başvuranın polis kurulunun bağımsızlığı ve kurumsal tarafsızlığı konusunda meşru şüpheler duyması haklı görülmüş; Mahkeme, bunun AİHS Madde 6(1)'in ihlaline yol açtığı sonucuna varmıştır.⁸⁴

Yargı bağımsızlığının bu unsuru, AİHM'in “**önyargı veya yanlılığın olmaması**” olarak tanımladığı tarafsızlık yükümlülüğüyle yakından bağlantılıdır.⁸⁵ Hükümet yetkilileri dâhil kamu makamlarının yargı mercilerine veya yargılamanın taraflarından birine yönelik sert ya da eleştirel açıklamaları, hâkimler üzerinde fiilen bir etki veya baskı kurulduğunun kanıtı aranmaksızın, yargı mercilerinin tarafsızlık görünümünü zedeleyebilir.⁸⁶ Devlet makamlarının yargılamalara yönelik müdahalelerinin sürekli hale gelmesi “yargı görevinin kendisine yeterince saygı duyulmadığını ortaya koymakta ve mahkemelerin bağımsızlığı ile tarafsızlığı konusunda [...] haklı kaygılara yol açmaktadır.”⁸⁷

Hâkimler, **sadece yargı dışından gelen etkilere değil**, aynı zamanda diğer hâkimlerden gelebilecek talimatlar ve baskılar dâhil olmak üzere **yargı içinden gelen** uygunsuz etkilere de bağımsız olmalıdır.⁸⁸ Yürütme organının yargıyı kontrol edebildiği veya yönlendirebildiği bir durum, bağımsız bir mahkeme kavramıyla bağdaşmaz.⁸⁹ Ayrıca, bir yargı amirinin tek tek hâkimlere kararlarını gözden geçirme talimatı vermesi iç bağımsızlık ilkesini ihlal eder.⁹⁰

Buna ek olarak, mahkemelere duyulan kamu güveni, “yürütme, yasama ve düzeyi ne olursa olsun diğer tüm devlet makamlarının, **mahkemelerin hüküm ve kararlarına katılmasalar dahi bunlara saygı göstermelerini ve riayet etmelerini**” gerektirir.⁹¹ Benzer şekilde, yargının otoritesi de esas itibarıyla dayanaktan yoksun olan ve yargıçlara yönelik eleştiriler gibi yıkıcı nitelik taşıyan saldırılara karşı korunmalıdır.⁹²

2.5 Savcılık makamının bağımsızlığı

Savcılar, adaletin işleyişinde vazgeçilmez aktörlerdir.⁹³ Ceza yargılamasında savcılar kovuşturmanın açılmasında aktif bir rol üstlenirler; ayrıca birçok hukuk sisteminde ceza soruşturmalarının hukuka uygunluğunu ve mahkeme kararlarının infazını denetleme ve kamu yararının temsilcisi sıfatıyla diğer bazı görevleri yerine getirme yetkisine de sahiptirler.⁹⁴

⁸³ AİHM, *Belilos – İsviçre*, Başvuru No. 10328/83, 29 Nisan 1988, para. 67.

⁸⁴ Agk.

⁸⁵ AİHM, *Kyprianou / Kıbrıs* [BD], Başvuru no. 73797/01, 15 Aralık 2005, para. 118.

⁸⁶ Bkz. AİHM, *Ivanovski – Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, Başvuru No. 29908/11, 21 Ocak 2016, para. 143-151.

⁸⁷ AİHM, *Agrokompleks – Ukrayna*, Başvuru No. 23465/03, 6 Ekim 2011, para. 133-134; AİHM, *Dolińska-Ficek ve Ozimek / Polonya*, Başvuru No. 49868/19 ve 57511/19, 8 Kasım 2021, para. 329.

⁸⁸ AİHM, *Agrokompleks – Ukrayna*, Başvuru No. 23465/03, 6 Ekim 2011, para. 137; Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin (ECOSOC) Temmuz 2006 tarihli ve 2006/23 sayılı Kararı ile kabul edilen Bangalore Yargı Etiği İlkeleri, Madde 1.4.

⁸⁹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, *Oló Bahamonde – Ekvator Ginesi*, İHK Tebliği 468/1991, UN Doc CCPR/C/49/D/468/1991 (1993), para. 9.4.

⁹⁰ AİHM, *Agrokompleks – Ukrayna*, Başvuru No. 23465/03, 6 Ekim 2011, para. 138-139;

⁹¹ Agk., para. 136.

⁹² AİHM, *Di Giovanni – İtalya*, Başvuru No. 51160/06, 9 Temmuz 2013, para. 81; AİHM, *Kudeshkina / Rusya*, Başvuru No. 29492/05, 14 Eylül 2009, para. 86.

⁹³ Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü Raporu, Gabriela Knaul, A/HRC/20/19, 7 Haziran 2012, para. 93.

⁹⁴ Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Sekizinci Kongresi'nde (1990) kabul edilen Birleşmiş Milletler Savcılarının Rolüne Dair İlkeler Yönergesi, para. 11.

Savcıların görevlerini yerine getirirken rollerini **bağımsız, tarafsız, nesnel ve şeffaf bir şekilde icra edebilmeleri gerekir.** ⁹⁵ AİHM, bir devlet tarafından benimsenen soruşturma ve kovuşturma sistemi ve usul kuralları ne olursa olsun, ilgili kişilerin kamuoyunca tanınan kişiler olup olmadığına bakılmaksızın, devletin bu süreçlerin bağımsızlığını ve nesnellliğini şartlar ne olursa olsun hem hukukta hem de uygulamada güvence altına alması gerektiğini teyit etmiştir.⁹⁶ Buna ek olarak, Birleşmiş Milletler Savcılarının Rolüne Dair İlkeler Yönergesi, devletlerin savcılarının mesleki görevlerini yıldırma, engelleme, taciz, uygunsuz müdahaleye maruz bırakılmaksızın veya haksız hukuki, cezai ya da diğer sorumluluklar altına sokulmaksızın yerine getirebilmelerini güvence altına alma yükümlülüğü bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır.⁹⁷

Özel Raportörün de vurguladığı üzere, yargı sisteminin bağımsızlığının güvence altına alınabilmesi için:

“(a) Savcı ve savcılık kurumu, kurumsal yapısı ne olursa olsun yasama ve yürütme organlarından işlevsel olarak özerk olmalıdır. Bu kapsamda devletler, ceza adalet sisteminin hükümetin amaçlarına hizmet edecek şekilde araçsallaştırılmamasını sağlamak amacıyla savcılarının görevlerini bağımsız, nesnel ve tarafsız bir biçimde yerine getirebilmelerini güvence altına almalıdır; (b) Savcılarının mesleki görevlerini yerine getirdikleri için siyasi saiklerle cezalandırılması veya ödüllendirilmesi engellenmelidir. Savcılarının görev süresi güvencesi kanunla düzenlenip teminat altına alınmalı; terfileri nesnel ölçütlere dayandırılarak adil ve tarafsız usuller çerçevesinde karara bağlanmalı; görev yerlerinin değiştirilmesi bir tehdit aracı olarak kullanılmamalı; azledilmeleri ise kanun veya ilgili düzenlemelere dayanmalı ve bağımsız bir denetime tabi olmalıdır.”⁹⁸

II. Türkiye’nin yargı sisteminin kontrol altına alınması

Türkiye’deki yargı sisteminin işleyişinde kendini gösteren yapısal eksiklikler AKP’nin iktidara gelişinden önce de yargının bağımsızlığını zaten zedelemekteydi; hakimler ve savcılar görevlerinin ifasında yürütme organından önceki dönemlerde de haksız bir etkiye ve baskıya maruz kalıyordu.⁹⁹ Dönemin Başbakanı Erdoğan’ın ilk görev süreleri boyunca gerçekleştirilen yasal değişiklikler reform olarak sunulmalarına rağmen, yargı bağımsızlığını güvence altına almaya yönelik sahici bir adım teşkil etmemiş, yargının kurumsal yönetiminin siyasallaştırılarak yargının denetim altında tutulması geleneği devam ettirilmiştir.¹⁰⁰ 2010’lu yıllardan itibaren ve özellikle Erdoğan’ın cumhurbaşkanı olmasının ardından, yargı ile yürütme arasındaki kuvvetler ayrılığı bu kez yeni bir amaç doğrultusunda aşındırılmıştır: yargı bağımsızlığını koruyan güvencelerin bastırılması, zayıflatılması, devre dışı veya kadük bırakılması suretiyle yargı, bu defa Erdoğan’ın ve müttefiklerinin çıkarlarına hizmet edecek şekilde dönüştürülmüştür.

⁹⁵Agb., para. 24.

⁹⁶ AİHM, *Kolevi / Bulgaristan*, Başvuru No. 1108/02, 5 Kasım 2009, para. 208.

⁹⁷ Birleşmiş Milletler Savcılarının Rolüne Dair İlkeler Yönergesi (bkz. yukarıda 94 nolu dipnot), para. 4.

⁹⁸ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü, ‘Safeguarding the independence of judicial systems in the face of contemporary challenges to democracy’ [Demokrasiye yönelik çağdaş meydan okumalar karşısında yargı sistemlerinin bağımsızlığının korunması], (yukarıda 13 nolu dipnota bkz.), para. 72.

⁹⁹ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı Merkezi, ‘The Independence of Judges and Lawyers in the Republic of Turkey’ [‘Türkiye Cumhuriyeti’nde Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı’], Bir heyet raporu: 14-25 Kasım 1999, s. 109-110.

¹⁰⁰ Bkz. Venedik Komisyonu, Türkiye’deki Hakimler ve Savcılar Hakkında Yasa Tasarısına İlişkin Görüş, CDL-AD(2011)004 (29 Mart 2011), para. 5; Venedik Komisyonu, Türkiye’deki Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Hakkında (27 Eylül 2010 tarihli) Kanun Tasarısına İlişkin Ara Görüş, CDL-AD(2010)042, Görüş No. 600/2010, (20 Aralık 2010), para. 18.

1. Hakimler ve Savcılar Kurulu

Türkiye'nin yargı kurulu olan Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) yargının başlıca öz yönetim organı olarak, mesleğe kabul, atama ve nakletme, terfi, disiplin yaptırımları, görevden uzaklaştırma ve yargı yönetimine ilişkin diğer işlemler konusunda yetkilidir.¹⁰¹ HSK ayrıca en yüksek ceza ve idare mahkemeleri olan Yargıtay ve Danıştay üyelerinin seçilmesinden de sorumludur.¹⁰² HSK'nın Anayasa Mahkemesi ile birlikte yargı bağımsızlığının en önemli güvencelerinden birini oluşturması ve hukukun üstünlüğünün korunmasında kilit bir kurum olarak işlev görmesi beklenir.¹⁰³

Erdoğan'ın başbakanlığı öncesinde, Adalet Bakanlığı'nın HSK (o tarihteki adıyla 'Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu' veya 'HSYK') üzerinde sahip olduğu geniş yetkiler, Kurulun siyasi etkiden o zaman da bağımsız olmadığını göstermekteydi.¹⁰⁴ 2010 yılında yapılan anayasa değişiklikleriyle HSYK'da kısmen seçim esasına dayalı bir sistem benimsenmiş ve Kurulun yürütmeden idari ve mali özerkliği sağlanmıştır.¹⁰⁵ Bu değişiklikleri 'mevcut duruma kıyasla kayda değer bir iyileşme' olarak memnuniyetle karşılayan Venedik Komisyonu, yine de yeni sistemin uygulamada siyasi denetimden bağımsız işleyip işlemeyeceğine ilişkin kaygılar dile getirmiştir.¹⁰⁶ Aynı kaygılar başka çevrelerce de dile getirilmiş; değişiklikler, yürütmenin nüfuzunu fiili olarak artırdığı ve hükümet karşıtı olduğu düşünülen kıdemli hâkimlere karşı daha genç hâkimlerle kurulan bir ittifak stratejisinin parçası olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.¹⁰⁷ Buna ek olarak, reformların bir kısmı, 2014 yılında kabul edilen kanun değişiklikleriyle daha sonra geri alınmış; bu değişikliklerle Adalet Bakanlığının Kurul üzerindeki kontrolü yeniden tesis edilmiştir. Bu süreç, AKP'nin Gülen yapılanmasıyla yollarını ayırması ve bu yapıyla bağlantılı olduğu iddia edilen hâkim ve savcılara yönelik tasfiye sürecini başlatmasıyla aynı döneme rastlamıştır.¹⁰⁸ **2014 yılında yapılan değişikliklerle Adalet Bakanına Kurul'un kilit personelini atama ve dairelerinin yapısını belirleme yetkisi tanınmış; aynı yıl kıdemli hâkim ve savcılar tarafından yapılan Kurul seçimleri ise Adalet Bakanlığının yoğun etkisi altında gerçekleşmiştir. Böylece hükümet Kurul'un seçilmiş üyelerinin büyük çoğunluğunun desteğini arkasına alabilmiştir.**¹⁰⁹

2017 yılında kabul edilen ve hâlen yürürlükte bulunan sistemin temelini oluşturan anayasa değişiklikleri Anayasa'nın 159. maddesi uyarınca HSK'nın yapısını ve üyelerinin seçilme usulünü

¹⁰¹ 6087 sayılı 11 Aralık 2010 tarihli Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanununun 4(b) maddesi (Tam metin için bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6087.pdf>).

¹⁰² Agy., 4(d) maddesi.

¹⁰³ Fahri Bakırcı, "Yargı Bağımsızlığının Sağlanmasında Hakimler ve Savcılar Kurulu ile Anayasa Mahkemesine Üye Seçimi Üzerine", 15 Aralık 2021, DergiPark, s. 4.

¹⁰⁴ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı Merkezi, "The Independence of Judges and Lawyers in the Republic of Turkey" ["Türkiye Cumhuriyeti'nde Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı"], Bir heyet raporu: 14-25 Kasım 1999, s. 97.

¹⁰⁵ Bkz. Uluslararası Hukukçular Komisyonu, "Turkey: the Judicial System in Peril: A briefing paper" ["Türkiye: Tehlike Altındaki Yargı Sistemi: Bir bilgilendirme belgesi"] (2016), s. 1

¹⁰⁶ Venedik Komisyonu, Türkiye'deki Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Hakkında (27 Eylül 2010 tarihli) Kanun Tasarısına İlişkin Ara Görüş (20 Aralık 2010), CDL-AD(2010)042, para. 28, 82 ve 84.

¹⁰⁷ Başak Çalı ve Betül Durmuş, "Judicial Self-Government as Experimental Constitutional Politics: The Case of Turkey." ["Deneyisel Anayasal Siyaset Olarak Yargıda Özyönetim: Türkiye Örneği."] German Law Journal 19.7 (2018): 1671-1706, 1701.

¹⁰⁸ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, "Turkey: the Judicial System in Peril" (yukarıda 105 nolu dipnota bakınız), s. 10, 12-13. Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun da belirttiği üzere, söz konusu hükümler Nisan 2014'te Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi. Ancak Mahkeme'nin kararı geriye dönük bir etkiye sahip olmadığından Bakanın halihazırda almış olduğu mevcut kadroların azledilerek yeni atamaların yapılması yönündeki idari kararları değiştiremezdi (s. 13).

¹⁰⁹ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, "Turkey: the Judicial System in Peril" (yukarıda 105 nolu dipnota bakınız), s. 13.

köklü biçimde değiştirmiştir. HSK'nın üye sayısı 22'den 13'e düşürülerek önemli ölçüde azaltılmıştır. Önceki sistemde, bölgesel standartlarla uyumlu olarak HSK üyelerinin yaklaşık yarısı (22 üyeden 10'u) yargı mensupları tarafından seçilmekteydi.¹¹⁰ Yeni sistemde ise 13 üyenin 4'ü Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta, 2'si Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarından oluşmakta, kalan 7 üye ise Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmektedir. Başta Venedik Komisyonu olmak üzere uluslararası insan hakları mekanizmaları, bu değişiklikler ve bunların HSK'nın bağımsızlığı üzerindeki etkileri konusunda ciddi endişeler dile getirmiştir.¹¹¹ Venedik Komisyonu, Aralık 2024 tarihli Görüşü'nde, HSK'nın yapısının ve işleyişinin bu kurumun hükümet karşısındaki bağımsızlığını sona erdirdiğini ve siyasallaşmasına imkân tanıdığını teyit etmiştir.¹¹²

HSK'nın mevcut yapısı ile 2017 yılından bu yana üyelerinin fiilen seçilme biçimi, Kurul'un bağımsız olmadığına ilişkin kaygıları doğrulayan açık göstergeler sunmaktadır. Bu göstergeler arasında, **hükümete yakın duran ve/veya geçmişte terörle mücadele ve millî güvenlik mevzuatını kötüye kullanarak hükümeti eleştirenlerle muhalefet temsilcilerini hedef almış olan ya da Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarının uygulanmamasında rol oynamış bulunan hâkim ve savcılara kilit görevlerin verilmesi yer almaktadır.**¹¹³ Ayrıca, HSK'nın 7 üyesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesi, kaçınılmaz olarak parti siyasetinin güdümünde gerçekleşmiş ve bu üyelerin iktidardaki AKP/MHP koalisyonundan bağımsızlığı güvence altına alınamamıştır.¹¹⁴ HSK'nın seçim süreçleri son derece siyasallaşmış ve buna ilişkin anayasal güvenceler defalarca etkisiz bırakılmıştır.¹¹⁵

Polonya'daki hukukun üstünlüğüne ilişkin sorunlar bağlamında AİHM, Polonya yargısının ulusal yargı kurulu üyelerini aday gösterme ve seçme yetkisinden mahrum bırakılmasına yönelik reformların temel amacının — “kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı ilkelerine aykırı olarak” — yürütme ve yasama organlarına kurulun oluşumu üzerinde belirleyici bir etki sağlamak olduğunu tespit etmiştir. Mahkemeye göre bu durum, söz konusu organların kurulun hâkim atamalarına müdahale edebilmesine imkân tanımış ve “kanunla kurulmuş bir mahkeme” önünde yargılanma hakkının “özüne” zarar vermiştir.¹¹⁶ **Polonya örneğinde olduğu gibi, Türkiye'de HSK'nın yapısı ve işleyişine ilişkin ardı ardına yapılan değişiklikler de Kurul'un yargı bağımsızlığını güvence altına alma işlevinden uzaklaştırılarak yargı üzerinde sahip olunan yargı bağımsızlığı ile bağdaşmayan nüfuzun pekiştirilmesine hizmet edecek**

¹¹⁰ Bkz. Yukarıda 1. Bölüm, 2.1 madde.

¹¹¹ Venedik Komisyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tarafından 21 Ocak 2017 Tarihinde Kabul Edilen ve 16 Nisan 2017 Tarihinde Halk Oylamasına Sunulacak Anayasa Değişikliği Hakkında Görüş, No. 875/2017, 13 Mart 2017, para. 119. Ayrıca bkz. AİHM, *Selahattin Demirtaş / Türkiye* (no. 2), Başvuru no. 14305/17, 22 Aralık 2020, para. 434. *Yüksekdağ Şenoğlu ve diğerleri*, Başvuru No. 14332/17 ve diğer 12 başvuru, 8 Kasım 2022, para. 637-638.

¹¹² Venedik Komisyonu, Türkiye, Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısı ve üyelerinin seçilme usulüne ilişkin görüş, 141. Genel Kurul Oturumu (Venedik, 6-7 Aralık 2024), CDL-AD(2024)041.

¹¹³ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Third Party Intervention in *Kavala* (no. 2) v *Türkiye* (App no. 2170/24) before the Grand Chamber of the European Court of Human Rights [Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önündeki *Kavala* (no. 2) / *Türkiye* (Başvuru no. 2170/24) başvurusuna Üçüncü Taraf Müdahalesi] (10 Şubat 2026), para. 6 (İngilizce metin için bkz. https://www.turkeylitigationssupport.com/_files/ugd/9265a1_209ab72f30e74e18bb7f207b980344b9.pdf).

¹¹⁴ Venedik Komisyonu, Türkiye, Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısı ve üyelerinin seçilme usulüne ilişkin görüş, (yukarıda 112 nolu dipnota bkz.), para. 33.

¹¹⁵ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Third Party Intervention in *Kavala* (no. 2) v *Türkiye* (App no. 2170/24) before the Grand Chamber of the European Court of Human Rights [Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önündeki *Kavala* (no. 2) / *Türkiye* (Başvuru no. 2170/24) başvurusuna Üçüncü Taraf Müdahalesi] (yukarıda 113 nolu dipnota bkz.) para. 6.

¹¹⁶ AİHM, *Reczkowicz / Polonya*, Başvuru No. 43447/19, 22 Temmuz 2021, para. 266-277; AİHM, *Juszczyszyn / Polonya*, Başvuru No. 35599/20, 6 Ekim 2022; *Grzęda / Polonya* [BD], Başvuru no. 43572/18, 15 Mart 2022, para. 348.

şekilde yeniden yapılandırılmasına imkân tanımış; böylece hâkim ve savcılar arasında bir “korku ve biat iklimi” oluşmasına katkıda bulunmuştur.¹¹⁷

HSK'nın siyasallaştığına ilişkin kaygıları daha da güçlendiren bir gelişme 11 Şubat 2026 tarihinde yaşanmış, muhalif siyasetçileri, insan hakları savunucularını ve hükümete karşı olduğu düşünülenleri hedef alan soruşturmalarla mahkûmiyetlerin en öne çıkan isimlerinden biri olan savcı ve eski hâkim Akın Gürlek Adalet Bakanı olarak atanmıştır. Gürlek, bu sıfatla Anayasa'nın 159. maddesi uyarınca HSK'ya başkanlık etmektedir.¹¹⁸

2. Yargı yönetimi

Türkiye’de yargının kurumsal olarak yönetimi, geçmişte de sık sık siyasallaştırılma eğilimi göstermiştir. ¹¹⁹ **2010’lu yıllardan sonra AKP ve müttefiklerine sadakat ve biatin sağlanmasına odaklı bir süreç işlemiştir.** 2802 Sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu uyarınca, hakim ve savcıların işe alımı, Adalet Bakanlığı’nın yönetimi altında gerçekleştirilen yazılı sınavın ardından sözlü sınav (mülakat) ile yapılır (8., 9. ve 9A. maddeleri). Mülakatları gerçekleştiren kurulun üyeleri, yürütme organının mensubu veya onun fiilî denetimi altında bulunan kişilerden oluşmaktadır. Bunlar arasında Adalet Bakanlığı’ndan birden fazla yetkili, Bakanlığın denetimi altındaki bir kamu kurumu olan Adalet Akademisi’nden bir temsilci ile Adalet Bakanı tarafından atanan HSK Genel Sekreteri yer almaktadır. Mülakatlar nesnel ölçütlere dayanmaktan ziyade şeffaflıktan yoksun bir şekilde yürütülmekte olup, çok sayıda yargı mensubu, adayların iktidardaki partilerden gayriresmî yollarla onay alıp almadığına göre sonuçların önceden kararlaştırıldığı yönünde ciddi kaygılarını dile getirmiştir.¹²⁰

Temmuz 2016’dan sonra darbe girişiminin ardından olağanüstü hal kapsamında binlerce hakim ve savcı ihraç edilirken,¹²¹ yaklaşık 10.000 hakim ve savcının işe alındığı raporlara yansımıştır.¹²² 2017-2018 yılları arasında, yani yeni atamaların büyük bölümünün gerçekleştirildiği dönemde, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle yazılı sınavda asgari başarı puanı (100 üzerinden en az 70 puan) alma şartı kaldırılmış ve böylece atamaların fiilen yalnızca mülakat sonuçlarına dayanılarak yapılmasının önü açılmıştır. Yazılı sınavda yüksek başarı göstermelerine rağmen ataması yapılmayan adayların beyanları, mülakatlarının iki veya üç dakikadan uzun sürmediğini ve kendilerine esaslı herhangi bir soru yöneltilmediğini göstermektedir.¹²³ **Sadece birkaç yıl**

¹¹⁷ Venedik Komisyonu, Türkiye, Hakimler ve Savcılar Kurulu’nun yapısı ve üyelerinin seçilme usulüne ilişkin görüş (2024), (yukarıda 112 nolu dipnota bkz.), para. 35.

¹¹⁸ Bianet İngilizce, ‘Erdoğan Replaces Justice, Interior Ministers’ [‘Erdoğan Adalet ve İşleri Bakanlarını değiştirdi’], 11 Şubat 2026 (<https://bianet.org/haber/erdogan-replaces-justice-interior-ministers-316582>).

¹¹⁹ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı Merkezi, ‘The Independence of Judges and Lawyers in the Republic of Turkey’ [‘Türkiye Cumhuriyeti’nde Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı’], Bir heyet raporu: 14-25 Kasım 1999, s. 98-99. Venedik Komisyonu, Türkiye’deki Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Hakkında (27 Eylül 2010 tarihli) Kanun Tasarısına İlişkin Ara Görüş (20 Aralık 2010), CDL-AD(2010)042, para. 50.

¹²⁰ Bkz. Eski İstanbul Barosu Başkanı Mehmet Durakoğlu’nun 2020 yılında yaptığı açıklamalara şu adresten (<https://www.gazeteduvar.com.tr/yargida-torpil-iddiasi-cok-uzun-yillardir-isliyor-haber-1508357>), eski Yargıtay savcısı Ömer Faruk Eminağaoğlu’nun 2022 yılında yaptığı açıklamalara da şu adresten (<https://www.gercekgundem.com/guncel/mulakatlarda-torpil-iddiasi-akpnin-yargidaki-kadrolasmasinin-temeli-mulakatlar-402250>) ulaşılabilir.

¹²¹ Yargı mensuplarının üçte birine tekabül eden 4000’den fazla hakim görevden alındı (İnsan Hakları Ortak Platformu (IHOP), ‘Güncellenmiş Durum Raporu – Türkiye’de Olağanüstü Hal (21 Temmuz 2016 – 20 Mart 2018)’, Nisan 2018, s. 37 (https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=1440)).

¹²² Hakimlerin ve avukatların bağımsızlığı Özel Raportörü’nün Türk makamlarına yaptığı bildirim, AL TUR 3/2024, 21 Haziran 2024.

¹²³ Bkz. Gazetememur, ‘Türkiye 2’ncisi 3 dakikada elendi: Mülakat mülkün temeli’, 7 Temmuz 2024 [https://gazetememur.com/kpss/turkiye-2ncisi-3-dakikada-elendi-mulakat-mulkun-temeli.NOZqN1Ubsk29H7qTqX_q6Q]; Duvar, ‘Hâkim-savcı sınavında ‘mülakat’ tartışması’, 5 Eylül 2019, (<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/09/05/hakim-savci-sinavinda-mulakat-tartismasi>); Duvar,

içinde iktidar koalisyonunu oluşturan siyasi partilerle önceki bağlantıları veya bu partilere verdikleri destek esas alınarak binlerce yeni hâkim ve savcı göreve alınmış;¹²⁴ bunun yargının bütünlüğü, yetkinliği ve bağımsızlığı açısından son derece olumsuz sonuçları olmuştur.

Yürütmenin özellikle 2017 anayasa değişikliklerinden sonra HSK üzerinde kurduğu denetim sayesinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve müttefikleri Türkiye'nin en yüksek yargı organlarının yapısını da kendi amaçları doğrultusunda şekillendirebilir haldedir. Nitekim, Anayasa'nın 154. maddesi uyarınca medeni hukuk ve ceza yargılamalarının en yüksek temyiz mercii olan Yargıtay'ın üyeleri HSK tarafından seçilmektedir. Benzer şekilde, Anayasa'nın 155. maddesi uyarınca üst derece idari yargı mahkemesi olan Danıştay üyelerinin dörtte üçü HSK tarafından atanmaktadır. Anayasa'nın 146. maddesi uyarınca ise Anayasa Mahkemesinin 15 üyesinden 5'i Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından seçilmektedir. Bu nedenle, HSK'nın Yargıtay ve Danıştay'a yaptığı atamalar, Anayasa Mahkemesinin oluşumunda da belirleyici bir rol oynamaktadır.

Buna ek olarak, yürütmenin HSK üzerindeki kontrolü, davaların Hükümetin amaçları ile uyumlu hareket eden hâkim ve savcılara tevzi edilmesine dönük taktik hamleler yapılmasına da imkân sağlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın başlıca siyasi rakiplerinden biri olarak görülen muhalif siyasetçi ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'na ilişkin hukuki süreç buna bir örnek teşkil etmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinin iptalini eleştirdiği için İmamoğlu hakkında kamu görevlilerine hakaret suçlamasıyla 2019 yılında bir ceza yargılaması başlatılmış; HSK bu kapsamda İmamoğlu'nun mahkûmiyet hükmüne ve cezasına karşı yaptığı istinaf başvurusunu inceleyecek heyette görevli üç hâkimden ikisini, herhangi bir nesnel gerekçe göstermeksizin görev yerlerini değiştirerek heyetten çıkarmıştır.¹²⁵ İmamoğlu hakkında farklı suçlamalarla yürütülen sonraki yargılamalarda ise, başka bir dosyada kendisi hakkında mahkûmiyet kararı veren bir hâkim, bu kez beraat kararına karşı yapılan istinaf başvurusunu inceleyen heyete atanmıştır.¹²⁶ Ekrem İmamoğlu hakkında yürütülen bu farklı ceza yargılamaları, siyasi saiklerle başlatıldıkları ve avukatının keyfi şekilde tutuklanması da dâhil olmak üzere adil yargılanma hakkının sistematik biçimde ihlal edildiği gerekçesiyle geniş ölçüde eleştirilmiş; ¹²⁷ bu süreçler, yargı sisteminin İmamoğlu'nun Cumhurbaşkanı Erdoğan'a demokratik yollarla meydan okumasını engellemek amacıyla araçsallaştırıldığını gösteren örnekler olarak değerlendirilmiştir.¹²⁸

"Savcı adayı mülakat belgesine ulaştı: Bu kadar rezilliği tahmin etmezdim", 12 Ekim 2022 (<https://www.gazeteduvar.com.tr/savci-adayi-mulakat-belgesine-ulasti-bu-kadar-rezilligi-tahmin-etmezdim-haber-1584495>).

¹²⁴ 2018 yılında muhalif bir milletvekili, iktidardaki AKP içinde aktif roller üstlenmiş 100'den fazla kişinin hakim ve savcı olarak atandığına ilişkin bir liste sundu (<https://www.diken.com.tr/chpli-yarkadas-hakim-savci-atanan-akplileri-acikladi-113-kisilik-liste/>).

¹²⁵ Alican Uludağ, 'HSK, İmamoğlu davasına bakacak istinaf heyetini değiştirdi', 25 Ağustos 2023 (<https://www.dw.com/tr/hsk-i%C4%B1a-bakacak-istinaf-heyetini-de%C4%9Fi%C5%9Firdi/a-66628426>).

¹²⁶ Engin Deniz İpek, 'Ekrem İmamoğlu'nun beraat ettiği 'ihale davasına' yapılan atama dikkat çekti: Dosyaya o hakim geldi', 16 Aralık 2025 (<https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/ekrem-imamoglu-nun-beraat-ettigi-ihale-davasina-yapilan-atama-dikkat-cekti-dosyaya-o-hakim-geldi-2461778>).

¹²⁷ TLSP ve diğer 20 hukuk ve insan hakları örgütü tarafından, avukat Mehmet Pehlivan'ın hukuka aykırı olarak gözaltına alınması ve Türkiye'de hukuk mesleğine yönelik artan baskı hakkında yapılan ortak açıklama, 1 Temmuz 2025.

¹²⁸ Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, 'Mayor İmamoğlu's Detention Is an Assault on Democracy; He Must Be Released' ["Belediye Başkanı İmamoğlu'nun Gözaltına Alınması Demokrasiye Bir Saldırıdır; Serbest Bırakılmalıdır"], 23 Mart 2025 (<https://www.coe.int/en/web/congress/-/council-of-europe-congress-mayor-imamo%C4%B1u-s-detention-is-an-assault-on-democracy-he-must-be-released>); Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, 'PACE calls for the 'immediate release' of the Mayor of Istanbul, whose arrest and detention 'appear politically-motivated'["AKPM, gözaltına alınıp tutuklanması 'siyasi nedenlere dayandığı görülen' İstanbul Belediye Başkanı'nın 'derhal serbest bırakılmasını' talep ediyor", 9 Nisan 2025 (<https://pace.coe.int/en/news/9851/pace-calls-for-the->

Dava tevzii ve mahkeme heyetlerinin tayin edilmesi konusunda yürütmenin sahip olduğu nüfuz, kamuoyunca tanınan önemli kişilere yönelik davalarda da kullanılmıştır. Bunlar arasında, insan hakları savunucusu Osman Kavala hakkında 2017 yılından itibaren yürütülen ceza yargılamaları; HDP'nin eski eş genel başkanları Selahattin Demirtaş ile Figen Yüksekdağ Şenoğlu hakkında 2016 yılından bu yana sürdürülen yargılamalar; ve insan hakları avukatı Selçuk Kozağaçlı hakkında, mesleki faaliyetleri esas alınarak “silahlı terör örgütüne üye olma” suçundan verilen mahkûmiyet kararı bulunmaktadır.¹²⁹ Tüm bu yargılamaların ortak özelliği, hâkim ve savcı olarak görev yaptıktan sonra Adalet Bakanı olan Akın Gürlek'in farklı sıfatlarla bu süreçlerde rol almış olmasıdır.¹³⁰

Benzer şekilde, iktidar koalisyonuna yakın hâkim ve savcıların yargı teşkilatının üst kademelerine yerleştirilmesi amacıyla HSK'nın terfi ölçütlerini belirleme ve terfi kararlarını verme yetkileri de araçsallaştırılmıştır. HSK, 2020 yılında hâkim ve savcıların terfisine ilişkin düzenlemelerini değiştirerek, ilgili hâkim veya savcının verdiği kararların AİHM veya Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal kararına sebebiyet verip vermediklerinin terfi değerlendirmesinde “göz önünde bulundurulacağı[na]” ilişkin muğlak ifadeli bir ölçüt eklemiştir.¹³¹ Ancak uygulamada, **hâkim ve savcıların AİHM ve Anayasa Mahkemesi kararlarına uymamaları veya bu mahkemelerin içtihadına uygun hareket etmemeleri terfi ettirilmelerine engel olmamış; aksine, özellikle kanunun çıktığı 2020 sonrasında dahi terfi mekanizmasının bu tür uygulamaları ödüllendirmek amacıyla kullanıldığı görülmüştür.**¹³²

Buna karşılık, **hâkim ve savcılarının rızaları dışında başka mahkemelere veya bölgelere nakledilmeleri, haklarında disiplin soruşturmaları yürütülmesi, disiplin yaptırımları uygulanması ile ceza yargılamasına uğrama tehdidi,**¹³³ Cumhurbaşkanı Erdoğan ve müttefiklerinin muhalifleri, siyasi rakipleri veya muhalif olduğu düşünülen kişilere ilişkin davalarda insan hakları standartlarına uygun hareket eden hâkim ve savcılar cezalandırmak amacıyla kullanılmıştır.¹³⁴ Örneğin, daha 2013 yılında, üst düzey hükümet

immediate-release-of-the-mayor-of-istanbul-whose-arrest-and-detention-appear-politically-motivated-); İnsan Hakları İzleme Örgütü, “Türkiye: Mahkeme İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu’nu Mahkum Etti”, 14 Aralık 2022 (<https://www.hrw.org/tr/news/2022/12/15/turkey-court-convicts-istanbul-mayor-ekrem-imamoglu>); Pen Norveç, “Ekrem İmamoğlu: İddianame İnceleme Raporu”, 28 Eylül 2023 (<https://norskpen.no/eng/wp-content/uploads/2023/09/PEN-Norway-Iddianame-Inceleme-Raporu-Imamoglu-TR.pdf>).

¹²⁹ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Third Party Intervention in *Kavala (no. 2) v Türkiye* (App no. 2170/24) before the Grand Chamber of the European Court of Human Rights [Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önündeki *Kavala (no. 2) / Türkiye* (Başvuru no. 2170/24) başvurusuna Üçüncü Taraf Müdahalesi] (yukarıda 113 nolu dipnota bkz.) para. 7.

¹³⁰ Agk., ayrıca bkz. Bianet, “Akın Gürlek kimdir?”, 2 Kasım 2024 (<https://bianet.org/haber/akin-gurlek-kimdir-301357>).

¹³¹ 15 Ocak 2020 tarihli 31009 sayılı Karar ile değiştirilen, 5 Nisan 2017 tarihli ve 675/1 sayılı Hakim ve Savcıların Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararı'nın 6(1)(j) maddesi.

¹³² Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne Kavala / Türkiye (Başvuru no. 28749/18) başvurusuna ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Ocak 2024, para. 34-36.

¹³³ Gezi Parkı davasının sanıklarından olan Milletvekili Can Atalay'ın haklarının ihlal edildiğine hükmeden Anayasa Mahkemesi hakimleri, Yargıtay'ın haklarında bir ceza davası açılacağı tehdidiyle karşılaşmıştır (<https://www.bbc.com/turkey/articles/c72q6d5d9j2o>).

¹³⁴ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne Kavala / Türkiye (Başvuru no. 28749/18) başvurusuna ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Ocak 2024, para. 37-38; Uluslararası Hukukçular Komisyonu, “Turkey: the Judicial System in Peril: A briefing paper” [“Türkiye: Tehlike Altındaki Yargı Sistemi: Bir bilgilendirme belgesi”] (2016), s. 17-18.

yetkilileri ile onların aile fertlerini ilgilendiren bir yolsuzluk soruşturmasına tepki olarak çok sayıda hâkim ve savcının görev yeri keyfi şekilde değiştirilmiştir.¹³⁵

Kavala / Türkiye (AİHM Madde 46(4) uyarınca yapılan başvuruya ilişkin) kararında, AİHM, insan hakları savunucusu Osman Kavala'yı beraat ettiren hakimlerin – beraat kararı bozulmadan önce – olası bir disiplin soruşturmasıyla karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir.¹³⁶ AİHM ulusal makamların *Kavala / Türkiye* kararındaki kesin ve bağlayıcı hükmü iyi niyetle yerine getirme ve Osman Kavala'nın siyasi saiklerle sürdürülen tutukluluğunu sona erdirmeye yükümlülüğünü yerine getirmediği sonucuna varmıştır ki hakimlerin karşılaştığı baskı AİHM'in vardığı sonucu destekler niteliktedir.¹³⁷ Bu tespitleri müteakip Osman Kavala hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmesine karşı oy kullanan bir hâkim de HSK tarafından rızası dışında başka bir görev yerine atanmıştır.¹³⁸

Buna karşılık, insan hakları standartlarına uygun karar veren ve devlet makamlarını hesap verebilir tutan hâkim ve savcılara karşı alınan veya alınması tehdidinde bulunan cezalandırıcı tedbirlerin örnekleri oldukça fazla olup, bu durum yargının kurumsal yönetimine dair yetkilerin “iktidardaki siyasi partinin ve ona yakın ilişki ağlarının gücünü artırmak ve devam ettirmek” amacıyla araçsallaştırıldığını açıkça ortaya koymaktadır.¹³⁹ **Bunun sonucunda oluşan korku ve biat iklimi ise Türkiye'nin insan hakları yükümlülüklerinin baypas edilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.**¹⁴⁰

3. Dışarıdan gelen baskılara karşı güvenceler

Türkiye Anayasası'nın 139. maddesinin 1. fıkrası, hakim ve savcılara hakimlik ve savcılık teminatı sağlamaktadır. İlgili madde “[h]âkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz” demektedir.¹⁴¹ 139. maddenin 2. fıkrası uyarınca, “[m]eslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler” hakkında kanunla istisnalar öngörülebilir. Bununla birlikte, anayasada sağlanan hakimlik ve savcılık teminatı 2016-2018 yılları arasında olağanüstü hâl yetkilerinin yaygın biçimde kullanılması ve meslekte kalmaya uygun olma kavramının keyfi şekilde yorumlanması suretiyle pratikte tamamen etkisiz hâle getirilmiştir.

Temmuz 2016'daki darbe teşebbüsünün öncesinde de yargının “yeniden yapılandırılması” amacıyla 2014 ve 2016 yıllarında kabul edilen yasal düzenlemelerle çok sayıda hâkimin görev

¹³⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü, “Türkiye'nin İnsan Hakları Alanındaki Gerilemesi ve Reform Önerileri”, 29 Eylül 2014, <https://www.hrw.org/tr/report/2014/09/29/267934>.

¹³⁶ AİHM, *Kavala / Türkiye başvurusunda* Madde 46(4) uyarınca yapılan başvuru, (28749/18), 11 Temmuz 2022, para. 168.

¹³⁷ Agk.

¹³⁸ Duvar, “Kavala için ‘tahliye’ oyu veren hakim Ağrı'ya atandı”, 18 Temmuz 2023 (<https://www.gazeteduvar.com.tr/kavala-icin-tahliye-oyu-veren-hakim-agriya-atandi-haber-1628594>).¹³⁸

Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne *Kavala / Türkiye* kararına ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Ocak 2024, (yukarıda 14 nolu dipnota bakınız), para. 38.

¹³⁹ ‘Examining State Capture’, Uluslararası Şeffaflık Örgütü (yukarıda 15 nolu dipnota bkz.), s. 30.

¹⁴⁰ Daha fazla bilgi için bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Uluslararası Hukukçular Komisyonu ve Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi'nin ortak bilgi notu, ‘Flouting the European Court of Human Rights and Bringing Domestic Courts to Heel: Türkiye's Collision Course with the Council of Europe’ [‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Hiç Sayılması ve Ulusal Mahkemelerin Dize Getirilmesi: Avrupa Konseyi ile Çatışmanın Arifesinde’] (Ocak 2025) (<https://www.hrw.org/news/2025/01/24/flouting-european-court-human-rights-and-bringing-domestic-courts-heel>).

¹⁴¹ Anayasa'nın 139. maddesi (<https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>).

süresine yargısal denetim imkânı tanımaksızın erkenden son verilmiş; bunun üzerine AİHM, yüzden fazla hâkimin adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁴² Darbe teşebbüsünün ardından ilan edilen olağanüstü hâli, Gülen yapılanmasına ait olduğu, onunla irtibatlı veya iltisaklı bulunduğu iddia edilen kamu görevlileriyle hâkim ve savcıların ihraç edilmesine ve tüzel kişiliklerin kapatılmasına ilişkin usulleri hüküm altına alan 22 Temmuz 2016 tarihli 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'yi çıkarması izlemiştir.¹⁴³ 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile o tarihteki adıyla Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na alt derece mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcılar meslekten çıkarma yetkisi verilmiş; yüksek mahkemelere ise kendi üyelerini azletme yetkisi tanınmıştır.¹⁴⁴

2018 yılına gelindiğinde bu süreçler izlenerek 4000'i aşkın hâkim ve savcı ihraç edilmişti. Bunların büyük çoğunluğu 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca HSK tarafından azledilmiş; geri kalanlar ise, ekinde kamu görevlilerinin isim listelerinin yer aldığı ve Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisinin herhangi bir katılımı olmaksızın çıkarılan **OHAL KHK'larıyla doğrudan ihraç edilmiştir.**¹⁴⁵ Hâkimlerin veya savcılarının bireysel durumlarına ilişkin herhangi bir somut gerekçe ya da delil ortaya konulmamıştır.¹⁴⁶ Venedik Komisyonu'nun da vurguladığı üzere görevden uzaklaştırmadan farklı olarak, kitlesel ihraçlar geçici olağanüstü hâl tedbirlerinin ötesine geçen kalıcı tedbir niteliği kazanmıştır.¹⁴⁷ Söz konusu metinlerde Gülen yapılanmasıyla veya "terörist" olarak nitelendirilen diğer örgütlerle "irtibatlı olma" kavramı esnetilmeye oldukça müsait bir şekilde tanımlanmıştı ve kişinin bu tür örgütlerle esaslı bir bağlantısının bulunmasını gerektirmiyordu.¹⁴⁸ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, bu toplu ihraçların ve görevden uzaklaştırmaların "büyük ölçüde keyfi" olduğunu, ayrıca "masumiyet karinesine riayet edilmesi, somut delillerin ortaya konulması, her davada bireysel gerekçelendirme yapılması ve savunma imkânının tanınması da dâhil olmak üzere gerekli usullerin izlenmediğini" vurgulamıştır.¹⁴⁹

İhraç işlemlerinde asgari adil yargılanma güvencelerinin ihlal edilmesine ek olarak, ihraç edilen hâkim ve savcılar etkili ve gerçek başvuru yollarından ve adalete erişim imkânından da mahrum bırakılmıştır. İlk olarak, Anayasa'nın 148. maddesinin birinci fıkrası, OHAL KHK'larının Anayasa'ya uygunluk denetimine tabi tutulmasını ilkesel olarak engellemektedir.¹⁵⁰ Bu hüküm, OHAL KHK'larının son derece kapsamlı yetkiler kazanmak için

¹⁴² Bkz. AİHM, *Olçay ve diğerleri – Türkiye*, Başvuru No. 59481/16 ve diğer 29 başvuru, 11 Şubat 2025; AİHM, *Tosun ve diğerleri – Türkiye*, Başvuru No. 60220/16 ve diğer 83 başvuru, 11 Şubat 2025; AİHM, *Kartal / Türkiye*, Başvuru No. 54699/14, 26 Mart 2024.

¹⁴³ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, "Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey" [*Askiya alınan adalet: Adalete Erişim ve Türkiye'de Olağanüstü Hal*], 2018, s. 24

¹⁴⁴ 22 Temmuz 2016 tarihli 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 3. maddesi.

¹⁴⁵ İnsan Hakları Ortak Platformu (IHOP), 'Güncellenmiş Durum Raporu: Türkiye'de Olağanüstü Hal Uygulamaları (21 Temmuz 2016 - 20 Mart 2018)', 17 Nisan 2018, s. 37 (https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=1440); Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, Türkiye'de olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisine ilişkin rapor; Güneydoğu bölgesine ilişkin güncel bilgileri de içerir, Ocak – Aralık 2017 (Mart 2018), para. 8.

¹⁴⁶ Venedik Komisyonu, *Opinion on Emergency Decree Laws No. 667-676 Adopted Following the Failed Coup of 15 July 2016*, No. 865/2016 (CDL-AD(2016)037), 12 Aralık 2016, para. 132-140; Uluslararası Af Örgütü, 'Gelecek Karanlık: Türkiye'de İhraç Edilen Kamu Çalışanlarına Yönelik Sonu Gelmeyen Baskılar', (EUR 44/6272/2017, 22 May 2017), p. 7.

¹⁴⁷ Agy., Venedik Komisyonu, 865/2016 Nolu Görüş, s. 48.

¹⁴⁸ Agk.

¹⁴⁹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, Türkiye'de olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisine ilişkin rapor, (yukarıdaki 145 nolu dipnota bakınız), para. 50.

¹⁵⁰ "Olağanüstü hâllerde [...] çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz."

kullanılması nedeniyle, Erdoğan'ın iktidarı döneminden önce de eleştirilmekteydi.¹⁵¹ Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 148. maddesinin birinci fıkrasını, ilgili dönemde zaman bakımından (*ratione temporis*) ve yer bakımından (*ratione loci*) olağanüstü hâlin kapsamını aşan OHAL KHK'larının denetlenmesine imkân tanıyacak şekilde yorumlayarak bu boşluğu kısmen gidermişti.¹⁵² Ancak Mahkeme OHAL KHK'larına ilişkin 2016 öncesi bu içtihadından, olağanüstü hâlin kapsamını aşan kalıcı nitelikte tedbirler öngördüğü gerekçesiyle itiraz edilen 667 sayılı OHAL KHK'sını denetleme konusunda kendisini bu defa yetkisiz bularak ayırmıştır.¹⁵³

İkinci olarak, OHAL KHK'ları uyarınca HSK veya yüksek mahkemeler tarafından ihraç edilen hâkim ve savcılarının durumunda, yapılan yeniden inceleme başvuruları neredeyse sistematik olarak reddedilmiş; bu kararlara karşı açılan davalarda görevli olan Danıştay¹⁵⁴ ise 2018 yılı sonuna kadar tek bir karar dahi vermemiştir.¹⁵⁵ Adalet Bakanlığının 2024 yılında paylaştığı verilere göre, yapılan 3.000'i aşkın başvurudan yalnızca 387 hâkim ve savcı Danıştay kararıyla görevlerine iade edilmiştir.¹⁵⁶ Ayrıca, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Danıştay'ın bu kararlarını kamuoyu önünde eleştirerek iktidar koalisyonunun buna “sessiz kalmasının mümkün olmadığını” ifade etmesinin ardından, HSK, Danıştay tarafından görevlerine iade edilen hâkim ve savcılar hakkında yeni soruşturmalar başlatmıştır.¹⁵⁷ Bugüne kadar, varsa görevlerine fiilen iade edilen hakim ve savcılarının toplam sayısına ilişkin güvenilir bir kanıt bulunmamaktadır.

Üçüncü olarak, OHAL KHK'larıyla doğrudan gerçekleştirilen ihraç işlemlerine karşı herhangi bir yargısal denetim mekanizmasının bulunmamasına yönelik uluslararası eleştiriler üzerine Hükümet, bu başvuruları incelemek amacıyla Olağanüstü Hâl İşlemleri İnceleme Komisyonunu kurmuştur.¹⁵⁸ TLSP bu bağlamda Komisyon kararlarını kapsamlı bir şekilde incelemiş, avukatlar ve hukuk uzmanlarıyla görüşmeler gerçekleştirmiş ve Komisyonun OHAL kapsamında gerçekleştirilen ihraçlara karşı etkili bir başvuru yolu oluşturmadığı sonucuna varmıştır. Komisyonun bağımsızlıktan yoksun olması, başvuruların sonuçlandırılmasının aşırı uzun sürmesi, masumiyet karinesi ve diğer adil yargılanma güvencelerini ihlal etmesi, hukuka uygun fiilleri geriye yürür şekilde suç hâline getirmesi, kararlarında zayıf veya hiç bulunmayan delillere

¹⁵¹ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı Merkezi, “The Independence of Judges and Lawyers in the Republic of Turkey” [“Türkiye Cumhuriyeti’nde Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı”], Bir heyet raporu: 14-25 Kasım 1999, s. 62.

¹⁵² Venedik Komisyonu, 865/2016 Nolu Görüş, (yukarıdaki 146 nolu dipnota bkz.), para. 189.

¹⁵³ Agk., para. 189-190.

¹⁵⁴ 1 Şubat 2018 tarihinde kabul edilen 7075 Sayılı Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun’un 11(2). maddesi.

¹⁵⁵ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, “Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey”, 2018, s. 17;

¹⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, “Adalet Bakanı Yılmaz Tunç Canlı Yayında Soruları Yanıtladı”, 24 Şubat 2024 (<https://www.adalet.gov.tr/adalet-bakani-yilmaz-tunc-canli-yayinda-sorulari-yanitladi-94526>); Sabah, ‘Adalet Bakanı Yılmaz Tunç Danıştay kararını değerlendirdi: FETÖ ile mücadelede taviz vermeyiz!’ 25 Şubat 2024 (<https://www.sabah.com.tr/galeri/gundem/adalet-bakani-yilmaz-tunc-danistay-kararini-degerlendirdi-feto-ile-mucadelede-taviz-vermeyiz/2>).

¹⁵⁷ Cumhuriyet, ‘Erdoğan ‘Sessiz kalmamız mümkün değil’ demişti... HSK’den, Danıştay’ın göreve iade kararı verdiği 387 hakim ve savcı hakkında inceleme’, 17 Şubat 2024 (<https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/erdogan-sessiz-kalmamiz-mumkun-degil-demisti-hskden-danistayin-2176354>).

¹⁵⁸ 2 Ocak 2017 tarihli, 685 sayılı Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 2. maddesi şöyle demektedir:“(1) Komisyon, olağanüstü hal kapsamında doğrudan kanun hükmünde kararnameler ile tesis edilen aşağıdaki işlemler hakkındaki başvuruları değerlendirip karar verir: a) Kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarma ya da ilişkin kesilmesi [...] (2) Olağanüstü hal kapsamında yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerle gerçek veya tüzel kişilerin hukuki statülerine ilişkin olarak doğrudan düzenlenen ve birinci fıkra kapsamına girmeyen işlemler de Komisyonun görev alanındadır. (3) Bu maddede belirtilen işlemlere bağlı olarak olağanüstü hal kapsamında yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararnamelerde yer alan ilave tedbirler ile kanun yollarının açık olduğu işlemler hakkında ayrıca başvuru yapılamaz.”

dayanması ve başvuruları “iltisak” veya “irtibat” gibi muğlak gerekçelerle reddetmesi bunun nedenleri arasındadır.¹⁵⁹ Komisyonun görev süresinin sona erdiği Ocak 2023'e kadar yapılan 109.332 başvurunun %86'sı reddedilmiştir.¹⁶⁰ Ayrıca TLSP, Komisyon kararlarına karşı yapılan yargısal denetimin de ihraç edilen kamu görevlileri bakımından etkili bir iç hukuk yolu sağlamadığını tespit etmiştir; zira davaların incelenmesinde makul sayılamayacak gecikmeler yaşanmış ve idare mahkemelerinin denetiminde ciddi eksiklikler görülmüştür. Söz konusu eksiklikler arasında kararların gerekçelendirmelerinin yetersizliği, denetimde aşırı geniş ve belirsiz ölçütlerin uygulanması ve hukuka uygun fiillerin geriye yürür biçimde suç teşkil eden davranışlar olarak nitelendirilmesi bulunmaktadır; bu durum ise başvurucuları makul bir başarı şansından yoksun bırakmaktadır.¹⁶¹

Dolayısıyla, ulusal güvenliğin korunması amacıyla hâkimlik ve savcılık teminatına meşru sınırlamalar getirildiği iddiası altında, bu kişilerin adil yargılanma ve etkili başvuru haklarının kullandırılmaması, yargı bağımsızlığının temel güvencelerinden biri olan bu teminatın özünü ortadan kaldırmıştır. Bu dönemde yargı mensuplarının yaklaşık üçte birinin ihraç edilmesi iki önemli sonuca yol açmıştır. İlk olarak, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ve müttefiklerine sadakatle bağlı veya onlara tabi hâkim ve savcılarla doldurulabilecek geniş bir kadro boşluğu oluşmuştur. İkinci olarak ise görevde kalan yargı mensupları arasında ortaya çıkan “korku iklimi”, onların dış baskı ve etkilere karşı daha savunmasız hâle gelmelerine neden olmuştur.¹⁶²

Hâkim ve savcılarının keyfî ceza yargılamaları ile gözaltı ve tutuklamalara karşı sahip oldukları hukuki güvencelerin etkisiz bırakılması suretiyle bu korku iklimi daha da derinleştirilmiştir. Nitekim, iç hukukta yargı bağımsızlığını güvence altına almak amacıyla hakimlere ve savcılara tanınan bazı usulî güvenceler bulunmaktadır. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu uyarınca, ağır ceza mahkemesinin yetki alanına giren suçüstü hâlinde işlenen bir suç söz konusu olmadıkça, ilk derece yargı hâkim ve savcıları yakalanamaz ya da sorguya çekilemez.¹⁶³ Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi üyeleri bakımından ise, haklarında gözaltı veya sorgu işlemi yapılabilmesi bağlı bulundukları yüksek mahkemenin iznine tabidir; bu kişiler hakkında ancak ağır ceza mahkemesinin yetki alanına giren bir suçüstü durumunda genel hükümlere göre soruşturma yürütülebilir.¹⁶⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca, “suçüstü” hali, işlenmekte olan, henüz işlenmiş olan veya fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suçtur.¹⁶⁵ **Ancak 2016 yılından sonra, suçüstü**

¹⁵⁹ Turkey Human Rights Litigation Support Project, ‘Access to Justice in Turkey? A Review of the State of Emergency Inquiry Commission’ [‘Türkiye’de Adalet Erişimi? OHAL İşlemlerini İnceleme Komisyonuna Dair Bir Değerlendirme’] (Ekim 2019) (https://www.turkeylitigationssupport.com/files/ugd/9265a1_ed4096de736d407abe35524f25eb564f.pdf); Ayrıca bkz. Uluslararası Af Örgütü, ‘Gelecek Karanlık: Türkiye’de İhraç Edilen Kamu Çalışanlarına Yönelik Sonu Gelmeyen Baskılar’, (EUR 44/6272/2017, 22 May 2017), p. 18.

¹⁶⁰ Avrupa Komisyonu, Türkiye 2023 Raporu, 8 Kasım 2023, SWD(2023) 696 nihai, s. 30; Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, “Türkiye’de İhraç Edilen Kamu Görevlilerinin Adalet Erişimi (II. Bölüm): Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kararlarının Yargısal Denetimi Üzerine Bir Analiz” (Ağustos 2023), s. 10 (https://www.turkeylitigationssupport.com/files/ugd/9265a1_0221a5d743264a0e9cd2a07b5b50ffb5.pdf).

¹⁶¹ Agk., Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, “Türkiye’de İhraç Edilen Kamu Görevlilerinin Adalet Erişimi (II. Bölüm)”.

¹⁶² AİHM, *Demirtaş ve diğerleri / Türkiye*, Başvuru No. 14305/17 ve diğer 11 başvuru, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’nin üçüncü taraf müdahalesi, Belge No. CommDH(2017)33, 2 Kasım 2017, para. 35.

¹⁶³ 24 Şubat 1983 tarihli 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu’nun 88. maddesi.

¹⁶⁴ Yargıtay Kanunu’nun (2797 sayılı Kanun) 46. maddesi, Danıştay Kanunu’nun (2575 sayılı Kanun) 76. ve 82. maddeleri ile 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un 16. ve 17. maddeleri (İlgili yasal hükümler AİHM, *Turan ve diğerleri / Türkiye*, Başvuru No. 75805/16 ve 426 diğerleri, 23 Kasım 2021, para. 30-31 ve AİHM, *Alparslan Altan / Türkiye*, Başvuru No. 12778/17, 16 Nisan 2019, para. 49’da ortaya konulmuştur).

¹⁶⁵ 4 Aralık 2004 tarihli 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 2. maddesi.

hâli istisnası, AKP ve müttefiklerinin amaçlarına tehdit veya engel teşkil ettiği düşünülen hâkim ve savcılarının sahip oldukları dokunulmazlığı baypas etmek amacıyla açıkça makul olmayan bir biçimde yeniden yorumlanmıştır. Gülen yapılanmasına mensup olunduğu “şüphesi”, mahkemeler ve HSK tarafından, herhangi bir hukuki dayanak olmaksızın suçüstü hâlinde yakalanma ile eşdeğer tutulmuştur.¹⁶⁶

Mevcut bilgilere göre, Gülen yapılanmasıyla irtibatlı oldukları iddiasıyla yaklaşık 4370 hâkim ve savcı hakkında ceza soruşturması başlatılmış; bunlardan 2431'i gözaltına alınmış ve 1311'i tutuklu yargılanmıştır.¹⁶⁷ **Anılan yapılanmayla irtibatlı olduğu yönündeki salt bir iddianın, esaslı herhangi bir delil bulunmasa dahi, tek başına bir hâkim veya savcının suçüstü hâlinde yakalanmış sayılması için yeterli bulunduğu kabul edilmiştir.** AİHM, aralarında 400'den fazla hâkim ve savcının tutuklandığı bir davanın da bulunduğu çeşitli başvurularda, mahkemelerin suçüstü hâli kavramına getirdiği bu yeni yorumun ve buna bağlı uygulamanın “yürütmenin müdahalesine karşı korumak amacıyla yargı mensuplarına tanınan usule ilişkin güvenceleri ortadan kaldırdığını”;¹⁶⁸ ayrıca bunun hukuki kesinlik ilkesi bakımından sorunlu ve “açıkça makul olmayan” nitelikte olduğunu tespit etmiştir.¹⁶⁹ Mahkeme, hâkim ve savcılarının bu gerekçeyle özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının kanunla öngörülen bir usule uygun olarak gerçekleştirilmediği sonucuna varmış ve bunun AİHS Madde 5 kapsamında güvence altına alınan özgürlük ve güvenlik haklarını ihlal ettiğine karar vermiştir.

Darbe teşebbüsünden önce de tutuklamalar ve ceza kovuşturmaları, AKP ve müttefiklerinin iktidarını pekiştirmesi ve maddi menfaatler elde etmesinin önünde engel teşkil eden hâkim ve savcılara karşı bir araç olarak kullanılmıştı. Nitekim, HSK yargı mensuplarının görevleriyle bağlantılı olarak veya görevleri sırasında işlemiş olabilecekleri suçlara ilişkin soruşturmaları yürütmekle görevlidir. Bunu yapabilmesi için Adalet Bakanı'ndan önceden izin alması gerekir.¹⁷⁰ 2015 yılında, üst düzey hükümet yetkililerinin yakınları hakkında yürütülen yolsuzluk soruşturması kapsamında tutuklanan polis memurlarının tahliyesine karar veren iki hâkim, gözaltına alınmış ve görevden uzaklaştırılmıştır.¹⁷¹ Haklarında soruşturma başlatılmadan önce Adalet Bakanı'ndan izin alınmamış; bunun gerekçesi olarak soruşturmanın gecikmesinin sakıncalı olacağı ileri sürülmüştür. AİHM, HSK'nın böyle bir istisnanın uygulanması için gereken koşulların mevcut olduğunu ortaya koyamadığını belirterek, söz konusu hâkimlerin tutuklanmasının AİHS Madde 5 kapsamında güvence altına alınan özgürlük ve güvenlik hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir.¹⁷² Buna ek olarak, Mahkeme'ye göre, bir suç işlendiğine dair herhangi bir delil de bulunmamaktaydı.¹⁷³ Aynı yıl, AKP'ye yakın kişiler hakkında yürütülen bir

¹⁶⁶ HSK, Karar no. 2016/426, 24 Ağustos 2016, s. 4; AİHM, *Alparslan Altan – Türkiye*, Başvuru no. 12778/17, 16 Nisan 2019, para. 108-111.

¹⁶⁷ Birleşmiş Milletler Hakimlerin ve avukatların bağımsızlığı Özel Raportörü'nün Türk makamlarına yaptığı bildirim, Margaret Satterthwaite, AL TUR 3/2024, 21 Haziran 2024.

¹⁶⁸ AİHM, *Alparslan Altan/Türkiye*, Başvuru no. 12778/17, 16 Nisan 2019, para. 112; *Baş/Türkiye*, Başvuru no. 66448/17, 3 Mart 2020 (nihai karar 7 Eylül 2020), para. 153; *Turan ve Diğerleri/Türkiye*, Başvuru no. 75805/16 ve diğer 426 başvuru, para. 84.

¹⁶⁹ AİHM, *Alparslan Altan / Türkiye*, Başvuru no. 12778/17, 16 Nisan 2019, para. 115; AİHM, *Baş / Türkiye*, App no. 66448/17, 3 Mart 2020 (nihai karar 7 September 2020), para. 156.

¹⁷⁰ 6087 sayılı 11 Aralık 2010 tarihli Hakimler ve Savcılar Kurulu Kanununun 4(c) maddesi (Tam metin için bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6087.pdf>); 24 Şubat 1983 tarihli 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 82. maddesi.

¹⁷¹ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, “Turkey: the Judicial System in Peril: A briefing paper” [“Türkiye: Tehlike Altındaki Yargı Sistemi: Bir bilgilendirme belgesi”] (2016), s. 16.

¹⁷² AİHM, *Başer ve Özçelik – Türkiye*, Başvuru No. 30694/15 ve 30803/15, 13 Eylül 2022, para. 148-160.

¹⁷³ Agk., para. 202.

yolsuzluk soruşturmasına katılan dört savcı ile bir hâkim HSK tarafından ihraç edilmiş; bunlardan ikisi hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır.¹⁷⁴

Dahası, yargı mensuplarının ifade ve örgütlenme özgürlüğü hakları, ceza yargılamalarının ve yargının kurumsal yönetimine dair araçların kendilerine karşı bir silah olarak kullanılması suretiyle sistematik bir baskı altına alınmıştır. **Kamu yararını ilgilendiren konularda meşru şekilde görüşlerini açıklayan, örneğin yargı bağımsızlığını zayıflatan yargı reformlarına ilişkin kaygılarını dile getiren hâkim ve savcılar zorunlu tayin, disiplin soruşturması, görevden uzaklaştırma ve hatta ceza yargılamalarına maruz kalmıştır.**¹⁷⁵ Örneğin, hâkim İbrahim Kozan, dönemin Başbakanı Erdoğan’a yakın şüphelileri konu alan 2013 yolsuzluk soruşturmalarında oynadıkları rol nedeniyle yargı mensupları hakkında alınan tedbirlere ilişkin bir makaleyi özel bir sosyal medya grubunda paylaşması sebebiyle disiplin soruşturması geçirmiştir.¹⁷⁶ AİHM, söz konusu makalenin, yürütme organı karşısında hâkimlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığına ilişkin olup yargı mensupları açısından mesleki yaşamlarının temel bir alanını ilgilendiren ve özel önem taşıyan bir tartışmanın parçasını oluşturduğunu vurgulayarak, hâkimin AİHS Madde 10 ile güvence altına alınan ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁷⁷

Yine bir diğer hâkim Ayşe Sarısu Pehlivan ise 2017 yılında HSK reformunu eleştirmesi nedeniyle ceza yargılamasına maruz kalmış; AİHM, bu nedenle ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir.¹⁷⁸ Bu kararın verilmesinden kısa bir süre sonra, AİHM’in bulguları açıkça göz ardı edilerek, hakim Sarısu uzak bir ile zorunlu tayin edilmiştir.¹⁷⁹ Bilhassa belirtmek gerekir ki Ayşe Sarısu Pehlivan hukuk devleti, insan hakları ve yargı bağımsızlığı ilkelerinin korunmasını amaçlayan hâkim ve savcılardan oluşan Yargıçlar Sendikası’nın Başkanıydı.¹⁸⁰ Benzer şekilde, bağımsız Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) Başkanı ve eski Anayasa Mahkemesi raportörü Murat Arslan, 2016 yılında Gülen yapılanmasıyla bağlantılı olduğu iddiasıyla gözaltına alınıp tutuklanmış; 2019 yılında ise ‘silahlı terör örgütüne üye olma’ suçundan mahkûm edilerek 10 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Arslan’ın tutuklanması ve hakkında yürütülen yargısal süreçler, hâkim birlikleri ile insan hakları kuruluşları tarafından yargı bağımsızlığına yönelik bir saldırı ve adil yargılanma hakkının ihlali olarak şiddetle kınanmıştır.¹⁸¹ Yargı bağımsızlığının, hukukun

¹⁷⁴ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, ‘Turkey: the Judicial System in Peril: A briefing paper’ [“Türkiye: Tehlike Altındaki Yargı Sistemi: Bir bilgilendirme belgesi”] (2016), s. 16; ayrıca bkz. Venedik Komisyonu’nun Türkiye’de Yargı Bağımsızlığına Müdahale Konusundaki Bildirisi (20 Haziran 2015),

<https://venice.coe.int/files/turkish%20declaration%20June%202015.pdf>.

¹⁷⁵ Bkz. AİHM, *Kozan / Türkiye*, Başvuru No. 16695/19, 1 Mart 2022; AİHM, *Sarısu Pehlivan / Türkiye*, Başvuru No. 63029/19, 6 Haziran 2023.

¹⁷⁶ AİHM, *Kozan / Türkiye*, Başvuru No. 16695/19, 1 Mart 2022.

¹⁷⁷ Agk., para. 62-64.

¹⁷⁸ ECtHR, *Sarısu Pehlivan / Türkiye*, Başvuru no. 63029/19, 6 Haziran 2023.

¹⁷⁹ Cumhuriyet, ‘HSK kararnamesine İzmir Barosu’ndan itiraz: ‘Kuvvetler Ayrılığı’ ilkesine aykırı (18 Temmuz 2023) (<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/hsk-kararnamesine-izmir-barosundan-itaraz-kuvvetler-ayriliigi-ilkesine-aykiri-2100527>). Bkz. Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu’nun Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’ne *Kavala / Türkiye* kararına ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Ocak 2024, (yukarıda 14 nolu dipnota bkz.), para. 38.

¹⁸⁰ Yargıçlar sendikasının tüzüğünü <https://www.yargiclarsendikasi.org/tuzuk> adresinde inceleyebilirsiniz.

¹⁸¹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, ‘Turkey Must Ensure Fair Appeal for Judge Murat Arslan after Gross Attack on Judicial Independence, Says UN Expert’ [“BM Uzmanı: Yargı Bağımsızlığına Yönelik Ciddi Saldırı Sonrası Türkiye, Hakim Murat Arslan’a Adil Bir Temyiz Süreci Sağlamalıdır”], 6 Şubat 2019 (<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2019/02/turkey-must-ensure-fair-appeal-judge-murat-arslan-after-gross-attack>); Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, ‘PACE rapporteur deeply concerned about Murat Arslan’s conviction’ [“AKPM raportörü, Murat Arslan’ın mahkûmiyetinden derin endişe duyuyor”], 22 Ocak 2018 (<https://pace.coe.int/en/news/7331/pace-rapporteur-deeply-concerned-about-murat-arslan-s-conviction>); Stockholm Özgürlük Merkezi, ‘4 judges associations in Europe send letter to Turkish justice minister for release of

üstünlüğünün korunması ve yürütme organının hesap verebilirliğinin sağlanması yönünde aktif rol üstlenen YARSAV ise, 2016 yılında bir OHAL KHK'sıyla kapatılmıştır.¹⁸² **Yargının kendi bağımsızlığını savunma kapasitesine engel olan bu tür tedbirler, yargının bir başka gücün eline geçmeye karşı gösterebileceği kurumsal direnci bastırmıştır.**

Son olarak azletmeler dışında, hâkim ve savcılarının mesleki kariyerlerine ilişkin kararlar, Anayasanın 159. maddesi uyarınca yargı denetimi dışında bırakılmıştır. AİHM içtihadı, yargı mensuplarını etkileyen tüm kararlarla ilgili olarak bağımsız bir yargı organı önünde yargısal denetim yolunun açık tutulması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda AİHM Türkiye’de bir hâkimin daha alt derecedeki bir yargı bölgesinde bulunan başka bir mahkemeye tayin edilmesine ilişkin HSK kararına karşı yargı yolunun kapalı olmasının, Sözleşme Madde 6 kapsamında güvence altına alınan mahkemeye erişim hakkının özünü zedelediğine hükmetmiştir.¹⁸³ Benzer şekilde, AİHM adaylık eğitimini tamamlayan bir hâkim adayının hâkimliğe atanmamasına ilişkin karara karşı yargısal denetim yoluna başvuramamasının da adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir.¹⁸⁴

4. Bağımsızlık görünümü

AKP ve müttefiklerinin iktidarı döneminde mahkemelerin bağımsızlık görünümü giderek daha alenileşen bir şekilde ortadan kaldırılmaktadır. HSK’nın bağımsızlıktan yoksun oluşu, yargının idaresinin ve ceza yargılamalarının araçsallaştırılarak hâkim ve savcılarının kontrol altına alınması ve dış baskılara karşı koruyan güvencelerin ortadan kaldırılması ile açık biçimde taraflı yargı kararları verilmesi, iktidar koalisyonunun menfaatlerine aykırı görülen kararlar veren yargı mensupları üzerinde yoğun baskı kurulması ve bu tür kararların tekrar tekrar uygulanmaması arasında sıkı bir bağlantı vardır.

Taraflılığın açık göstergeleri arasında, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve müttefiklerine karşı olduğu düşünülen kişilere veya muhaliflere ilişkin düzenlenen iddianameler ile verilen mahkeme kararlarının lafzı ve içeriği yer almaktadır. Nitekim AİHM, insan hakları savunucusu Osman Kavala’yı 2013 Gezi Parkı protestolarına katıldığı iddiasıyla milletin düşmanı ve terör destekçisi olarak nitelendiren Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklamaları ile, 2019 yılında Kavala hakkında düzenlenen iddianamede kullanılan dil arasında yakın bir paralellik bulunduğuna dikkat çekmiştir.¹⁸⁵ Mahkeme bu paralelliğin, Kavala’nın tutukluluğunun onu susturma amacını güttüğünü ortaya koyan unsurlardan biri olduğunu değerlendirerek, Sözleşme’nin 5. maddesi ile bağlantılı olarak 18. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir.¹⁸⁶ Yargıtay’ın 2023 yılında Osman Kavala hakkında verilen mahkûmiyet hükmünü onayan kararındaki taraflılık da aynı ölçüde dikkat çekicidir. İnsan hakları savunucularının korunmasına ilişkin uluslararası standartları ve AİHM’in tespitlerini göz ardı eden Yargıtay, Kavala’nın kurucuları arasında yer aldığı sivil toplum kuruluşunu, hükümete karşı muhalefeti ve protestoları

jailed jurist’ [“Avrupa’daki 4 yargıç derneği, tutuklu hukukçunun serbest bırakılması için Türkiye Adalet Bakanı’na mektup gönderdi”], 1 Mayıs 2024 (<https://stockholmcf.org/4-judges-associations-in-europe-send-letter-to-turkish-justice-minister-for-release-of-jailed-jurist/>); Avrupa Konseyi Haber Merkezi, ‘Václav Havel Human Rights Prize 2017 awarded to Murat Arslan’ [“2017 Václav Havel İnsan Hakları Ödülü Murat Arslan’a verildi”], 9 Ekim 2017 (<https://www.coe.int/en/web/portal/-/vaclav-havel-human-rights-prize-2017-awarded-to-murat-arslan>).

¹⁸² Bkz. Ahmet Taşyurt ve Mehmet Ruşen Gültekin, ‘Brief information on Yarsav’ [“Yarsav Hakkında Kısa Bilgi”], MEDEL (Demokrasi ve Özgürlük İçin Avrupa Yargıçları Birliği), 2012 (<https://medelnet.eu/wp-content/uploads/2012/02/YARSAV-EN.pdf>).

¹⁸³ AİHM, Bilgen – Türkiye, Başvuru No. 1571/07, 9 Mart 2021, para. 97.

¹⁸⁴ AİHM, Oktay Alktan – Türkiye, Başvuru No. 24492/21, 20 Haziran 2023. Mahkeme, Sarısu Pehlivan / Türkiye, Başvuru No. 63029/19, 6 Haziran 2023 kararında disiplin işlemleri konusunda benzer tespitlerde bulunmuştur, para. 50.

¹⁸⁵ AİHM, Kavala / Türkiye, Başvuru No. 28749/18, 10 Aralık 2019, para. 229.

¹⁸⁶ Agk., para. 232.

teşvik ettiği iddiasıyla ağır bir dille eleştirmiştir.¹⁸⁷ Benzer şekilde, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve zamanın ana muhalefet partisi CHP tarafından cumhurbaşkanı adayı olarak gösterilmesi beklenen Ekrem İmamoğlu'nun Mart 2025'te tutuklanmasının ardından hazırlanan iddianamede, İmamoğlu "tıpkı bir ahtapotun kolları gibi" uzandığı nitelendirilen bir "suç örgütünün lideri" şeklinde tanımlanmış; bu ifadeler, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın soruşturmaya ilişkin açıklamalarında defalarca kullandığı söylemi yansıtmıştır.¹⁸⁸ **Her iki olayda da hâkim ve savcılar, kamu yararı doğrultusunda hareket eden bağımsız yargı mensuplarından ziyade, iktidar partisinin gücünü koruyan aktörler görünümü sergilemiştir.**

Muhalef olduğu düşünülen kişilere karşı yürütülen yargılamalarda adil yargılanma hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının temel unsurlarının sistematik ve kasıtlı biçimde ihlal edilmesi de yargının tarafsızlıktan yoksun olduğunun bir diğer göstergesidir.¹⁸⁹ AİHM, kendi içtihadı için de istisnai nitelik taşıyan bir kararla, 2016 sonrasında siyasi saiklerle gerçekleştirilen tutuklamalar nedeniyle Türkiye'nin Sözleşme'nin 18. maddesini (hakların Sözleşme'ye uygun olmayan amaçlarla kısıtlanması yasağı) birçok kez ihlal ettiğine hükmetmiştir ki bu kararlar, AKP ve müttefiklerinin muhalifi olduğu düşünülen kişilere karşı söz konusu tutuklamaların kasıtlı biçimde kötüye kullanıldığını ortaya koymaktadır.¹⁹⁰ Ayrıca hâkim ve savcılar, suç işlendiğini ortaya koyan başka herhangi bir delil bulunmaksızın, gazeteciler, avukatlar, muhalefet siyasetçileri ve muhalif olduğu düşünülen kişiler hakkında düzenli olarak 'gizli tanık' beyanlarına dayanmaktadır.¹⁹¹ AİHM birçok kararında yargı makamlarının 'gizli tanık' beyanlarını mahkûmiyet için belirleyici delil olarak kullandığını, ancak bunun için geçerli bir gerekçe bulunmadığını, savunmaya tanıkla doğrudan yüzleşememesinden kaynaklanan dezavantajını telafi edecek yeterli usuli teminatlar sağlanmadığını gerekçe göstererek, Türkiye'nin Sözleşme Madde 6 ile güvence altına alınan adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine hükmetmiştir.¹⁹²

Benzer şekilde, yargı makamları avukatların mesleki faaliyetleri de dâhil olmak üzere, hukuka uygun faaliyetleri geriye dönük olarak suç kapsamına almıştır.¹⁹³ Darbe girişiminin ardından

¹⁸⁷ Yargıtay, 28 Eylül 2023 tarih, 2023/12611 Esas nolu karar, s. 8. Ayrıca bkz. Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun Bakanlar Komitesi'ne *Kavala / Türkiye* kararına ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Ocak 2024, (yukarıda 14 nolu dipnota bakınız), para. 24.

¹⁸⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü, "Timeline of Key Actions Since 2024 against Ekrem İmamoğlu and the Republican People's Party" ["2024'ten Bu Yana Ekrem İmamoğlu ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne Karşı Girişilen Önemli Eylemlerin Zaman Çizelgesi"], 3 Mart 2026 (<https://www.hrw.org/video-photos/interactive/2026/03/03/timeline-of-key-actions-since-2024-against-ekrem-imamoglu-and>).

¹⁸⁹ Bkz. Kerem Altıparmak ve Ali Rıza Çoban, "İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD), 'Sansürün Gizli Silahı: İfade Özgürlüğü Davalarında Usul İhlalleri', (Ocak 2026).

¹⁹⁰ AİHM, *Kavala / Türkiye*, Başvuru No. 28749/18, 10 Aralık 2019; AİHM, *Selahattin Demirtaş / Türkiye* (no. 2), Başvuru no. 14305/17, 22 Aralık 2020; AİHM, *Yüksekdağ Şenoğlu ve diğerleri, Başvuru No. 14332/17* ve diğer 12 başvuru, 8 Kasım 2022; AİHM, *Selahattin Demirtaş (no. 4) – Türkiye*, Başvuru No. 13609/20, 8 Temmuz 2025; AİHM, *Tuğluk / Türkiye*, Başvuru No. 71757/17, 14 Ekim 2025.

¹⁹¹ Bkz. örneğin Uluslararası Af Örgütü, "Türkiye: İBB Başkanı ve diğer 400'den fazla kişi hakkındaki siyasi güdümlü dava ciddi adil yargılama kaygılarına yol açıyor", 6 Mart 2026 (<https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-ibb-baskani-ve-diger-400den-fazla-kisi-hakkindaki-siyasi-gudumlu-dava-ciddi-adil-yargilama-kaygilarina-yol-aciyor>); Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu, "Turkey: Sentencing and continued judicial harassment of human rights lawyer Sevda Özbıngöl Çelik" ["Türkiye: İnsan hakları avukatı Sevda Özbıngöl Çelik'e verilen ceza ve devam eden adli taciz"], 15 Haziran 2021 (<https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/turkey-sentencing-and-continued-judicial-harassment-of-human-rights>); Bianet, "Gizli tanık ifadeleriyle 7 ay tutuklu kalan gazeteci Sedat Yılmaz: Hani nerede o 'ağır suçlar'?", 11 Mart 2024 (<https://bianet.org/haber/gizli-tanik-ifadeleriyle-7-ay-tutuklu-kalan-gazeteci-sedat-yilmaz-hani-nerede-o-agir-suclar-292944>).

¹⁹² AİHM, *Süleyman – Türkiye*, Başvuru No. 59453/10, 17 Kasım 2020; AİHM, *Balta ve Demir – Türkiye*, Başvuru No. 48628/12, 23 Haziran 2015.

¹⁹³ Türkiye'deki Avukatlık Mesleğine Yönelik Kabul Edilemez Saldırıları İlişkin Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları Topluluğunun Ortak Bildirisi, TLSP ve diğer 29 uluslararası hukuk ve insan hakları örgütü, 14 Nisan 2025; "Turkey: Urgent call to UN Special Rapporteurs to address the prosecution and conviction of lawyers and human rights

yürütülen kitlesel ceza yargılamalarında, Gülen yapılanması tarafından kullanıldığı iddia edilen yasal bir bankada hesap açılması, hukuka uygun şekilde faaliyet gösteren kuruluşlara üyelik veya yasal yayınlara abonelik gibi fiiller, Gülen yapılanmasına üyeliğin delili olarak değerlendirilmiştir. AİHM, bu tür fiillerin yalnızca dolaylı nitelikte olduğunu, tek başına suç işlendiğine ilişkin şüphe oluşturmadığını ve bunları suçla ilişkilendiren ilave unsurlar bulunmadıkça hukuka uygunluk karinesinden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁹⁴

ByLock isimli yasal şifreli mesajlaşma uygulamasını kullanmanın mahkûmiyet için belirleyici delil sayıldığı *Yüksel Yalçınkaya – Türkiye* kararında, AİHM Büyük Dairesi, iç hukuk mahkemelerinin başvuru hakkında yürütülen yargılamanın bir bütün olarak adil olmasını temin edecek gerekli tedbirleri almadığı ve bunun ‘demokratik bir toplumda mahkemelerin kamuoyunda yaratması gereken güven duygusunu’ zedelediği tespitini yapmıştır.¹⁹⁵ İç hukuk mahkemelerinin ByLock kullanımına ilişkin değerlendirmesinin çok sayıda kişiyi etkilediğini vurgulayan AİHM, konuya ilişkin kararının uygulanabilmesi için bu sorunun giderilmesine yönelik genel tedbirlerin alınması gerektiğine hükmetmiştir.¹⁹⁶ Fakat izleyen süreçte AİHM kararına açıkça aykırı biçimde, söz konusu mesajlaşma uygulamasının kullanılması gerekçe gösterilerek yeni kitlesel gözaltı ve tutuklamalar gerçekleştirilmiştir.¹⁹⁷

Yargılamalara ilişkin bu ağır yapısal sorunlara ek olarak, yürütme organının müdahaleleri ve bizzat yargının içinden kaynaklanan baskılar da mevcuttur. Örneğin, kararları iktidar koalisyonunun beklentileriyle örtüşmeyen hâkimlere yönelik sert kamuoyu eleştirileri ile haklarında ceza davası açılacağına yönelik tehditler Türkiye yargısının bağımsızlık görünümünü daha da zedelemiştir.¹⁹⁸ Son olarak, yürütme, yasama ve yargı organlarının, muhalif olduğu düşünülen kişilerin haklarını koruyan yargı kararlarını defaatle uygulamaması da Türkiye’de mahkemelere duyulan kamu güveninin ciddi ölçüde sarsılmasında etkili olmuştur.¹⁹⁹

5. Savcılık makamının bağımsızlığı

Cumhuriyet savcıları, özellikle ceza yargılamalarının soruşturma aşamasında Türkiye’de merkezi bir role sahiptir.²⁰⁰ Görevleri arasında suç teşkil edebilecek fiilleri soruşturmak, şüphelilerin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamak ve güvence altına almak, ayrıca suç işlendiğine dair yeterli şüphe bulunması hâlinde iddianame düzenlemek yer almaktadır.²⁰¹ Anayasanın 138. maddesi uyarınca, yargı bağımsızlığı ilkesi yalnızca hakimler için geçerlidir. Bununla birlikte,

defenders in Turkey’ [“Türkiye: Türkiye’deki avukatlara ve insan hakları savunucularına yönelik kovuşturma ve mahkûmiyetlerin ele alınması için BM Özel Raportörlerine acil çağrı”], 13 ulusal ve uluslararası avukatlık ve insan hakları örgütü tarafından kaleme alınmıştır.

¹⁹⁴ AİHM, *Taner Kılıç – Türkiye* (2. dava), Başvuru No. 208/18, para. 104-105; AİHM, *Tüzemen ve diğerleri – Türkiye*, Başvuru No. 66683/16 ve 116 diğerleri, para. 13. Ayrıca bkz. Birleşmiş Milletler Hakimlerin ve avukatların bağımsızlığı Özel Raportörü’nün Türk makamlarına yaptığı bildirim, Margaret Satterthwaite, AL TUR 3/2024, 21 Haziran 2024, s. 4-6.

¹⁹⁵ AİHM, *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye* [BD], Başvuru No. 15669/20, 26 Eylül 2023, para. 345.

¹⁹⁶ Agk., para. 414.

¹⁹⁷ Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV), 28 Ocak 2026 TIHV Dökümantasyon Merkezi Günlük İnsan Hakları Raporu, 28 Ocak 2026 (<https://en.tihv.org.tr/documentation/28-january-2026-hrft-documentation-center-daily-human-rights-report/>).

¹⁹⁸ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu’nun Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’ne *Kavala / Türkiye* kararına ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Ocak 2024, (yukarıda 14 nolu dipnota bakınız), para. 47-51 ve 54-57.

¹⁹⁹ Agk., para. 45-51.

²⁰⁰ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, “Turkey: the Judicial System in Peril” (yukarıda 105 nolu dipnota bakınız), s. 8.

²⁰¹ 4 Aralık 2004 tarihli 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 160, 161 ve 170. maddeleri.

Anayasa ve ilgili mevzuat, adli ve idari yargıda görev yapan savcılara, hakimlik ve savcılık teminatı da dâhil olmak üzere, siyasi müdahale ve makamın bağımsızlığı ile bağdaşmayan baskılara karşı çeşitli güvenceler sağlamaktadır.²⁰² Anayasa'nın 140. maddesine göre ise hâkim ve savcılar mesleki kariyerlerine ilişkin kararların 'mahkemelerin bağımsızlığı esası'na uygun olması gerekmektedir. Ancak önceki bölümlerde açıklandığı üzere, hâkimlerle birlikte savcılar da görevlerini yerine getirirken müdahalelere ve siyasi saiklerle getirilen ödül veya yaptırımlara maruz kalmıştır. Yasal çerçevenin savcılarının işlevsel bağımsızlığını güvence altına almakta yetersiz kalması²⁰³, HSK'nın savcılarının kariyerine ilişkin aldığı kararların siyasi saikler taşıması ve bu kararlar üzerinde yargı denetiminin bulunmaması gibi bir dizi faktörün bir araya gelmesi böyle bir sonuç doğurmuştur.

Akın Gürlek'in kariyerindeki yükseliş, Türkiye'de savcılarının görevlerini yerine getirirken maruz kaldıkları siyasi müdahalenin çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır. Gürlek, hâkim olarak görev yaptığı dönemde, AİHM ile Anayasa Mahkemesinin kararlarını göz ardı ederek, kamuoyunda tanınan muhalif isimler ile hükümeti eleştiren kişilerin "terör" ve "millî güvenlik"e ilişkin suçlamalar kapsamında siyasi saiklerle mahkûm edilmelerine karar veren bir mahkemeye başkanlık etmiştir.²⁰⁴ Daha sonra Adalet Müsteşarlığı da yapan Akın Gürlek ve bu vesileyle re'sen HSK üyesi olmuştur. Ekim 2024'te Akın Gürlek'in HSK tarafından İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı görevine atanmasının hemen ardından, aralarında muhalefet temsilcisi ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun da bulunduğu çok sayıda kişi hakkında Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bir keyfî gözaltı ve tutuklama dalgası başlatılmıştır.²⁰⁵ Gürlek daha sonra Adalet Bakanı olarak atanmıştır.²⁰⁶

Benzer şekilde, kamuoyunda yakından takip edilen "terör" suçlamalarına ilişkin davalarda görev alan bir diğer savcı olan Can Tuncay da, 20 Şubat 2026 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Adalet Bakan Yardımcılığı görevine atanmıştır.²⁰⁷ Terör ve organize suç soruşturmalarından sorumlu İstanbul Cumhuriyet Başsavcı Vekili olarak görev yaptığı dönemde Tuncay, 10 Şubat 2026 tarihinde Ekrem İmamoğlu hakkında düzenlenen iki ayrı iddianamede imzası bulunan savcılardan biri olmuştur.²⁰⁸ Can Tuncay'ın daha önce bir kişinin "Gülen terör örgütüyle irtibatlı olduğu" şüphesiyle gözaltına alınması talimatını verdiği, söz konusu kişinin kısa bir süre sonra cezaevinde gördüğü işkence sonucu hayatını kaybettiği bildirilmiştir.²⁰⁹

²⁰² Anayasa'nın 139. maddesi (<https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>).

²⁰³ Mustafa Paksoy, 'Cumhuriyet savcısının bağımsızlığı meselesi' Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE) VII – I: 45-66 [2014].

²⁰⁴ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne *Kavala / Türkiye* kararına ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Ocak 2024, (yukarıda 14 nolu dipnota bakınız), para. 34.

²⁰⁵ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne *Kavala / Türkiye* (Başvuru no. 28749/18) kararına ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Mayıs 2025, para. 20-22, ([https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD\(2025\)646E](https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=DH-DD(2025)646E)).

²⁰⁶ Daren Butler ve Ezgi Erkoyun, 'Erdogan names prosecutor who led opposition crackdown as Turkey justice minister' ['Erdoğan, muhalefete yönelik baskı kampanyasını yöneten savcıyı Türkiye Adalet Bakanı olarak atadı'], Reuters, 11 Şubat 2026 (<https://www.reuters.com/world/turkeys-erdogan-appoints-new-justice-interior-ministers-2026-02-11/>).

²⁰⁷ T24, 'İstanbul Başsavcılığı'na yeni atanan Başsavcı Fatih Dönmez, Bakan Yardımcıları Can Tuncay ve Burak Ceyhan'ı çiçeklerle uğurladı', 20 Şubat 2026 (<https://t24.com.tr/video/istanbul-bassavciligina-yeni-atanan-bassavci-fatih-donmez-bakan-yardimcilari-can-tuncay-ve-burak-ceyhani-ciceklerle-ugurladi,68503>).

²⁰⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü, 'Timeline of Key Actions Since 2024 against Ekrem İmamoğlu and the Republican People's Party' ["2024'ten Bu Yana Ekrem İmamoğlu ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne Karşı Girişilen Önemli Eylemlerin Zaman Çizelgesi"], 3 Mart 2026 (<https://www.hrw.org/video-photos/interactive/2026/03/03/timeline-of-key-actions-since-2024-against-ekrem-imamoglu-and>).

²⁰⁹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, *Açıkollu / Türkiye* (25 Ekim 2022 tarihli Görüşler) 3730/2020 sayılı Bildirim, UN Doc. CCPR/C/136/D/3730/2020, para. 2.3; Levent Kenez, 'Prosecutor accused of overseeing torture

Hayatını kaybeden kişinin eşinin yaptığı başvuru üzerine inceleme yapan İHK, bu kişinin kendisine yöneltilen suçlamalar ve gözaltına alınma nedenleri hakkında en kısa sürede bilgilendirilmediğini, gözaltının makullük ve gereklilik ölçütlerini karşılamadığını ve yetkililerin işkence iddiaları hakkında kapsamlı ve tarafsız bir soruşturma yürütmediklerini tespit etmiştir.²¹⁰ **Can Tuncay ve Akın Gürlek vakaları, AKP ile müttefiklerinin amaçları doğrultusunda uygulamalar yapan savcılarının kariyerlerinde sistematik biçimde yükselebildiklerini gösteren bir örüntüyü ortaya koymaktadır.**

6. Anayasa Mahkemesi

Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını zedeleyen tedbirlerin yargısal denetimi bakımından en yüksek iç hukuk mercii Anayasa Mahkemesidir. Mahkeme, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluğunu denetlemektedir.²¹¹ Ayrıca, 2012 yılından bu yana, AIHS ve Anayasa ile korunan haklarının ihlal edildiğini ileri süren bireylerin yaptığı bireysel başvuruları da karara bağlamaktadır.²¹² Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, hakları ihlal edilen hâkim ve savcılarının başvurularını inceleme yetkisine sahip olduğu gibi, kontrolü siyasi iktidarın eline geçirilmiş bir yargı düzeninde verilen yargı kararlarından etkilenen kişilerin başvurularını da değerlendirebilmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin kararları, yasama, yürütme ve yargı organları, idari makamlar ile gerçek ve tüzel kişiler için bağlayıcıdır.²¹³ **Bu nedenle Anayasa Mahkemesi, Türkiye'nin yargı sistemi mimarisi içinde, yargının siyasi veya şahsi menfaatler için ele geçirilmesini engelleme ve buna ilişkin çözümler üretme konusunda kağıt üzerinde merkezi bir konuma sahiptir.**

Cumhurbaşkanı Erdoğan döneminde gerçekleştirilen anayasal değişikliklerle birlikte değerlendirildiğinde, Anayasa Mahkemesi üyelerinin atanma usulü, Mahkemenin yürütme erkinden kurumsal olarak bağımsız olmasını engellemiştir. Anayasa'nın 146. maddesi uyarınca, Anayasa Mahkemesinin 15 üyesinden 12'si Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta, kalan üyeler ise Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmektedir.²¹⁴ Venedik Komisyonunun da belirttiği üzere, 2017 yılında yapılan anayasa değişiklikleriyle Cumhurbaşkanının tarafsız bir makam olma niteliği ortadan kaldırılarak kendi siyasi partisinin üyesi olarak kalmasına imkân tanınmış; böylelikle tarafgir kararlar verilmesi bakımından ciddi bir risk yaratılmıştır.²¹⁵ Aynı zamanda söz konusu anayasa değişiklikleri, "yürütme erkinin Cumhurbaşkanının elinde aşırı ölçüde yoğunlaşmasına ve bu erk üzerindeki parlamenter denetimin zayıflamasına" yol açmıştır.²¹⁶ Uygulamada, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından bu değişiklikler sonrası atanan Anayasa Mahkemesi üyelerinin önemli bir kısmı daha önce hükümette görev yapmış kişilerden

sessions appointed Turkey's deputy justice minister' ["İşkenceleri yönetmekle suçlanan savcı, Türkiye'nin adalet bakan yardımcılığına atandı"], Nordic Monitor, 24 Şubat 2026 (<https://nordicmonitor.com/2026/02/prosecutor-accused-of-overseeing-torture-sessions-appointed-turkeys-deputy-justice-minister/>).

²¹⁰ Agb., *Açikkollu / Türkiye*.

²¹¹ Anayasa'nın 148. maddesi.

²¹² 12 Eylül 2010 tarihli 5982 sayılı Kanun ile getirilen değişiklikler, 2012 yılında yürürlüğe girmiştir.

²¹³ Anayasa'nın 153. maddesi.

²¹⁴ Anayasa'nın 146. maddesi uyarınca, Anayasa Mahkemesi'nin üç üyesi Parlamento tarafından atanır; ayrıca "Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay (...) genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer."

²¹⁵ Venedik Komisyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tarafından 21 Ocak 2017 Tarihinde Kabul Edilen ve 16 Nisan 2017 Tarihinde Halk Oylamasına Sunulacak Anayasa Değişikliği Hakkında Görüş, No. 875/2017, 13 Mart 2017, para. 51-53, 94 ve 119.

²¹⁶ Agk., para. 47.

oluşmaktadır.²¹⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilen birçok üyenin de geçmişte hükümet veya iktidar partisiyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.²¹⁸ Ayrıca, Anayasa Mahkemesi üyelerinin üçte biri Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından atanmaktadır.²¹⁹ İktidardaki siyasi koalisyon bu iki yüksek mahkemenin de üyelerini seçen HSK üzerinde kurduğu hakimiyet sayesinde, belirli hâkimlerin önce yüksek mahkemelere, ardından Anayasa Mahkemesine stratejik biçimde atanmasını sağlayabilmiş,²²⁰ sonuç olarak, Anayasa Mahkemesine yapılan atamalar son derece siyasi bir nitelik kazanmıştır.

Anayasa Mahkemesinin iktidarla uyumlu üyelerden oluşacak şekilde düzenlenmesi, Mahkemenin yargı bağımsızlığına zarar vermiş ve onu Anayasa ile güvence altına alınan insan haklarını koruma işlevinden uzaklaştırarak, Mahkemenin, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve müttetiklerinin menfaatlerine tehdit oluşturduğu düşünülen muhalifler ile diğer kişi ile gruplara yönelik yargısal tacizi meşrulaştıran bir biçimde yeniden yapılandırılmasını sağlamıştır. TLSP, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Şubat 2026 tarihinde *Osman Kavala / Türkiye* (No. 2) davasında AİHM'ye sundukları üçüncü taraf müdahalesinde bu konuda şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“AİHM'nin, Osman Kavala'nın keyfi tutukluluğu nedeniyle Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin istisnai nitelikte bir karar vermesine rağmen, Anayasa Mahkemesi, başvurunun tutukluluğunun devamının haklarını ihlal ettiğine hükmetmemiştir. Anayasa Mahkemesi daha yakın bir tarihte Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından işlendiğine dair haberler yapılan insan hakları ihlallerine ilişkin mesleki değerlendirmeleri nedeniyle tutuklanan önde gelen insan hakları savunucusu Şebnem Korur Fincancı'ya ilişkin olarak da, AİHM'nin yerleşik içtihadına açıkça aykırı biçimde, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi gözaltında tutulan ve ‘terör örgütü üyesi’ oldukları iddia edilen kişilere yönelik keyfi gözaltı, kötü muamele, işkence veya hukuksuz infazlarla ilgili davalarda da defalarca ihlal kararı vermemiştir. Mahkeme ayrıca ciddi sağlık sorunları bulunan siyasi mahpusların tahliye taleplerini keyfi şekilde reddetmiştir. İhlal bulunmadığı yönündeki kararlarının ötesinde, Anayasa Mahkemesi iktidar koalisyonu açısından stratejik önem taşıyan meseleler hakkında karar vermekten kaçınmak amacıyla, çoğu zaman kendi yargı yetkisini bir hayli dar yorumlamaktadır.”²²¹

Anayasa Mahkemesi'nin işlevinin dönüştürüldüğü, AKP ve müttetiklerinin stratejik menfaatleri doğrultusunda verilen insan haklarıyla uyumlu olan ve olmayan kimi kararlarının stratejik bir şekilde analizinden de anlaşılmaktadır.²²² *Kavala (no. 2)* davasındaki üçüncü taraf müdahalesinde de vurgulandığı üzere,

²¹⁷ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Third Party Intervention in Kavala (no. 2) v Türkiye (App no. 2170/24) before the Grand Chamber of the ECtHR [AİHM önündeki Kavala (no. 2) / Türkiye (Başvuru no. 2170/24) başvurusuna Üçüncü Taraf Müdahalesi] (yukarıda 113 nolu dipnota bkz.) para. 12.

²¹⁸ Agk.

²¹⁹ Anayasa'nın 146. maddesi.

²²⁰ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Third Party Intervention in Kavala (no. 2) v Türkiye (App no. 2170/24) before the Grand Chamber of the ECtHR [AİHM önündeki Kavala (no. 2) / Türkiye (Başvuru no. 2170/24) başvurusuna Üçüncü Taraf Müdahalesi] (yukarıda 113 nolu dipnota bkz.) para. 12.

²²¹ Agk., para. 13. Ayrıca bkz. Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu'nun Bakanlar Komitesi'ne *Kavala / Türkiye* kararına ilişkin olarak yaptığı Kural 9.2 başvurusu, 26 Ocak 2024, (yukarıda 14 nolu dipnota bakınız), para. 41.

²²² Agk., para. 14.

“ByLock adlı şifreli haberleşme uygulamasının kullanılmasına ilişkin davalar, insan hakları standartlarına ve AİHM içtihadına uyum konusunda benimsenen bu seçici yaklaşımın çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır. AİHM Yalçınkaya / Türkiye kararında, ByLock'un ceza yargılamalarında delil olarak kullanılmasına ilişkin olarak AİHS Madde 6 ve 7'nin ihlal edildiğine hükmetmiş ve Madde 46 uyarınca Türkiye'nin genel tedbirler almasına karar vermiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi Başkanı, “nihayetinde kararı verecek olan Türkiye'deki mahkemelerdir” diyerek bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi, çeşitli davalarda AİHM kararlarına uygun hareket etmemiş veya AİHM kararının ardından etkilenen kişilere yeniden yargılama yapılmasını reddeden alt derece mahkemesi kararlarının denetlenmesinde ‘konu bakımından’ (ratione materiae) yetkisinin bulunmadığına hükmetmiştir. Mahkeme ayrıca ilgili başvurular hakkında karar vermeyi önemli ölçüde geciktirmektedir ki görünüme göre bu durum Yalçınkaya kararını uygulamaktan kaçınmanın bir yolu haline gelmiştir.”²²³

Anayasa Mahkemesi'nin ByLock davalarına ilişkin kararları, AİHM içtihadı da dahil olmak üzere insan hakları standartlarının stratejik bir şekilde baypas edildiğini ortaya koymaktadır. O tarihte hukuka uygun bir uygulama olan ByLock kullandığı iddia edilen kişileri hedef alan kitlesel ihraçların özel hayata saygı hakkına getirilen meşru sınırlamalar kapsamında kaldığı yönündeki tespitini desteklemek amacıyla Anayasa Mahkemesi, AİHM'in Yalçınkaya kararında ByLock kullanımının “ilk bakışta Gülen hareketiyle bir tür bağlantıya işaret edebileceğini” kabul ettiği ve “darbe girişiminin ardından yetkililerin ve mahkemelerin karşı karşıya kaldığı durumun aciliyetini ve ciddiyetini” teslim ettiği bölümlere atıf yapmaktadır.²²⁴ Ancak Anayasa Mahkemesi, AİHM'in gerekçelendirmesinde kritik bir yer tutan sonraki adımı tamamen göz ardı etmektedir. AİHM önceki tespitlerine bu adımda bir sınırlama getirerek, yalnızca ByLock kullanmış olmanın otomatikman bir terör örgütüne üyeliğin delili sayılmasının kanunilik ve öngörülebilirlik gerekleriyle ve adil yargılanma hakkı ile bağdaşmadığı sonucuna varmıştır (263-267. paragraflar ve 345-346. paragraflar). AİHM'nin gerekçelendirmesinin taşıdığı öz Anayasa Mahkemesince bu şekilde kasten göz ardı edilmiştir. Ayrıca Mahkeme, OHAL mevzuatı kapsamında bir kamu görevlisinin ihraç edilme sürecinde yeterli yargı denetimi olmadığı için kişinin adil yargılanma hakkı ile özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine hükmeden AİHM'in Pişkin / Türkiye kararındaki²²⁵ temel tespitlerini de uygulamamıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin şeffaf bir öncelikli inceleme politikasına sahip olmaması, Mahkemenin seçici bir yaklaşım benimsemesine katkıda bulunmuş ve görevlerini yerine getirmesine karşı yapılabilecek müdahalelerin önünü açmıştır.²²⁶ Bazı başvurular kısa sürede karara bağlanırken, özellikle siyasi açıdan hassas konulara veya hükümeti eleştiren kişilere ilişkin başvurular makul olmayan gecikmelere maruz kalmış, bu da etkili bir iç hukuk yoluna erişimi engellemiştir.²²⁷

Son olarak, Anayasa Mahkemesi'nin makul bir süre içinde verilen ve hükümet aleyhine sonuç doğuran kararları giderek istisnai hâle gelmiştir. Kaldı ki alt derece mahkemeleri ile diğer devlet makamları böyle kararları uygulamayı tekrar tekrar reddetmiş ve ilgili Anayasa Mahkemesi üyelerine yönelik örtülü ve açık baskılar da buna eşlik edince Cumhurbaşkanı Erdoğan ile

²²³ Agk.

²²⁴ AİHM, *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye* [BD], Başvuru No. 15669/20, 26 Eylül 2023, para. 259 ve 269. Bkz. Anayasa Mahkemesi, *N. E.*, Başvuru No. 2022/62466, 29 Mayıs 2025 [Genel Kurul], para. 73-74; *A.S.*, Başvuru No. 2023/30928, 29 Mayıs 2025 [Genel Kurul], para. 75-76; *Erkan Sezgin*, Başvuru No. 2022/86339, 16 Temmuz 2025, para. 60-61.

²²⁵ AİHM, *Pişkin / Türkiye*, Başvuru No. 33399/18, 15 Aralık 2020.

²²⁶ Türkiye İnsan Hakları Davalarına Destek Projesi, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Hukukçular Komisyonu, *Third Party Intervention in Kavala (no. 2) v Türkiye* (App no. 2170/24) before the Grand Chamber of the ECtHR [AİHM önündeki Kavala (no. 2) / Türkiye (Başvuru no. 2170/24) başvurusuna Üçüncü Taraf Müdahalesi] (yukarıda 113 nolu dipnota bkz.) para. 15.

²²⁷ Agk.

müttefiklerinin menfaatleriyle ters düşen karar verme eğilimindeki Anayasa Mahkemesi üyeleri üzerinde güçlü bir caydırıcı etki yaratılmıştır.²²⁸

Sonuç

Birleşmiş Milletler Hâkimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü'nün de vurguladığı üzere, yargı bağımsızlığı, 'hakikatin, özgürlüğün, insan haklarına saygının ve dış etkilerden uzak, tarafsız bir adaletin güvencesi' olarak görülmelidir.²²⁹ Devletin yargı bağımsızlığına saygı gösterme ve bunu güvence altına alma yükümlülüğü, adil yargılanma hakkının asli bir unsurunu oluşturmakta; kuvvetler ayrılığının sağlanması ve iktidarı elinde tutanların hesap verebilirliğinin temin edilmesi bakımından zorunluluk arz etmektedir.

Bu rapor, yirmi birinci yüzyılın ilk on yılının ardından Türkiye'de yaşanan otoriterleşme sürecine odaklanarak, yargı bağımsızlığının beş temel alanına ilişkin iç hukukta bulunan güvencelerin stratejik biçimde nasıl ortadan kaldırıldığını ortaya koymuştur. Söz konusu güvenceler yargı kurulları, yargının kurumsal yönetimi, dış baskılara karşı güvenceler, hakimlik ve savcılık teminatı ve savcılık bağımsızlığıdır. Raporda ayrıca, yargı bağımsızlığını koruyan ulusal ve uluslararası standartların taktiksel biçimde baypas edilmesine hizmet eden yargısal uygulamalar ile bu uygulamalara karşı etkili bir yargısal denetimin bulunmayışı ele alınmıştır. Türkiye'de yargı bağımsızlığını güvence altına alan kurumsal ve usule ilişkin güvencelerin ortadan kaldırılması, mahkemelerin AKP ve müttefiklerinin kontrolü altına alınmasına imkân sağlamış ve insan haklarının sistematik biçimde ihlal edilmesini kolaylaştırmıştır.

Bu rapor önemli birkaç bulgu ortaya koymuştur. İlk olarak, iktidar partilerinin yetkileri üzerindeki denge ve denetim mekanizmalarını ortadan kaldırmaya yönelik çabaların önemli bir odağını, yargı bağımsızlığının sağlanmasındaki kilit rolleri nedeniyle Türkiye'nin Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile Anayasa Mahkemesi'nin kontrol altına alınması oluşturmuştur. İkinci olarak, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile Anayasa Mahkemesi üzerindeki kontrolleri sayesinde AKP ve müttefikleri, hem mahkemelerin idaresi hem de adaletin işleyişi üzerinde hâkimiyet kurmuştur. Bu yetkiler siyasi gücün büyütülmesinin ve maddi menfaatler elde edilmesinin önünde engel teşkil eden hakim ve savcılara karşı, bu hedeflere ulaşmayı kolaylaştıran hakim ve savcıların lehine olacak biçimde sistematik olarak kullanılmıştır. Bu nedenle Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile Anayasa Mahkemesi'nin mevcut durumda bağımsızlıktan yoksun olması, tüm yargının bağımsızlığı üzerinde zincirleme bir etki yaratmıştır. Üçüncü olarak, terörle mücadele mevzuatı ile OHAL yetkilerinin kötüye kullanılması ve hükümeti eleştirenlerin keyfî biçimde "terörist" olarak damgalanmasına dayanan hâkim siyasi söylem, hâkim ve savcılar yargı bağımsızlığı ile bağdaşmayan müdahale ve baskılardan koruyan güvencelerin baypas edilmesini kolaylaştırmıştır. Dördüncü olarak, yargının karar verme yetkileri ile yargının iç idaresine ilişkin yetkilerin geniş ölçekte kötüye kullanılması, Türkiye yargısının Cumhurbaşkanı Erdoğan ve müttefiklerinin menfaatlerini koruyacak şekilde yeniden yapılandırılmasını sağlamıştır. Son olarak, yargının bu şekilde kontrol altına alınabilmesi, yürütmenin yargı üzerinde etki ve baskı kurageldiği kökleşmiş bir geleneğin varlığından da beslenmiştir.

Kuvvetler ayrılığının bulunduğu bir vitrin devam ettirilse de Türkiye yargısı yürütme erkinin denetimi altındadır ve bağımsız bir yargı olarak nitelendirilemez. İktidardaki AKP ve onunla ittifak ilişkisi içinde bulunan gruplarla irtibatlı bireyler, yargı sistemi içinde kilit görevlere getirilmiş ve sistem genelinde korku ile biatın hâkim olduğu bir ortam yaratılmıştır. Bu yargı, insan hakları ihlallerine karşı etkili bir başvuru yolu sunmak yerine, iktidardaki AKP ve müttefiklerinin muhalifi olduğu düşünülen kişilere yönelik hak ihlallerinin bizzat faili hâline gelmiştir. Siyasi iktidarın kontrolüne geçmiş olan yargıyı bağımsızlaştırmak ve Türkiye'deki

²²⁸ Agb., para. 16.

²²⁹ BM Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü Raporu, A/HRC/38/38, 2 Mayıs 2018, para. 7.

sistemi uluslararası yükümlölükleriyle uyumlu hâle getirmek için kapsamlı reformlara ihtiyaç vardır. Böyle bir süreç yaşanmaz ise Türkiye’de insan haklarının ya da hukukun üstünlüğünün anlamlı bir şekilde korunması mümkün olmayacaktır.

Bu rapor, Türkiye örneğinin ötesinde, mahkemelerin siyasi iktidar tarafından kontrol altına alınmasını önlemek amacıyla, bölgesel ve uluslararası standartları yansıtan, yargı bağımsızlığına yönelik yeterli ve güçlü iç hukuk güvencelerine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Yapısal olarak bağımsız bir yargı kurulu ile yargı bağımsızlığını tehdit eden tedbirlerin zamanında ve etkili bir şekilde yargı denetimine tabi tutulması, sözünü ettiğimiz bu güvencelerin başında gelmektedir. Yargı bağımsızlığına yönelik saldırıların bölgesel ve küresel ölçekte giderek arttığı bir ortamda,²³⁰ Türkiye’de mahkemelerin kontrol altına alınma süreci önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır. Bağımsız ve etkili mahkemelerin bulunmadığı, kuvvetler ayrılığı ilkesine saygı gösterilmediği durumlarda, iktidarı elinde bulunduranlar kendi çıkarları doğrultusunda insan haklarını hiçbir hesap verme yükümlölüğüyle karşılaşmaksızın ihlal edebilmektedir.

²³⁰ Uluslararası Hukukçular Komisyonu ve Human Rights in Practice, ‘Justice Under Pressure’ [‘Baskı Altında Adalet’], (yukarıda 8 nolu dipnota bakınız), s. 8-15; Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü, ‘Safeguarding the independence of judicial systems in the face of contemporary challenges to democracy’ [‘Demokrasiye yönelik çağdaş meydan okumalar karşısında yargı sistemlerinin bağımsızlığının korunması’], (yukarıda 13 nolu dipnota bkz.); Dünya Adalet Projesi (WJP), WJP 2025 Hukukun Üstünlüğü Endeksi Küresel Basın Bülteni, 28 Ekim 2025 (<https://worldjusticeproject.org/news/wjp-rule-law-index-2025-global-press-release>).